

RODOPISNÉ ROZHLEDY

DÍL I. — SVAZEK I.

Z PRAVĚKU
DO NOVOVĚKU

SEPSAL A VYDAL

A. P. ŠLECHTA.

1922.

KNIHTISKÁRNA ALBERT MALÍŘ NA KRÁLOVSKÝCH VINOHRADECH.

ÚVOD.

Rodopis byl a je dosud u nás podceňován. Nikoliv však historiky a vědeckými badateli vůbec. Naši dějepisci, staří i moderní, věnovali rodopisu velkou pozornost a nejsou snad na celém světě encyklopedie vševědecké, které by obsahovaly tolik rodopisných článků jako naše oba slovníky naučné, Riegrův a zejména Ottův. Avšak velká většina těchto rodopisných článků týká se pouze rodin šlechtických, nebo nějakým erbem obdarovaných. O starých nebo novějších rodech měšťanských a selských málo se i tam najde. Toť ovšem zaviněno rodinami samými. Širší kruhy obecnstva, šlechtické i nešlechtické, neměly a nemají pohříchu zájmu na rodopisu. Až na několik málo výjimek nevydali ani naši nejpřednější šlechtici samostatných dějin svých rodin. O rodopis bylo dbáno jen pokud šlo o sestavení a vykrášení rodokmenů šlechtických. A toť věru jeho nejposlednější úkol. Jak se předkové rodu svými křestními jmény nazývali, kdy se narodili, ženili a zemřeli a jakými erby se honosili, je otázkou málo zajímavou a vedlejší. Daleko zajímavější a důležitější je, vyzkoumati celé prostředí, v němž naši předkové žili, kde a jak žili, jaké povahy byli a jací to byli lidé, s nimiž obcovali, jaké byly jejich poměry rodinné, společenské, finanční a zdravotní, jaké jejich působení soukromé a veřejné. Badatel, který stopuje ten neb onen rod po takových cestách, musí se ovšem rozhlížeť po pramenech nejrozměšších a bádání ho zavede do nejrozměšších polí historie, do dějin národa, z něhož se rod vydědil, do dějin krajin a míst, v nichž byl osedlý, do dějin věd, umění, orby, průmyslu a války, v nichž předkové rodu vynikli atd. Takovýmto stopováním stane se ale rodopis důležitou pomůckou pro dějiny různých těchto odvětví. Podám v tomto sborníku několik příkladů, kam až rodopisec zabočí, založí-li svoji práci na tak širokých základech. Tu hned jeden příklad. Dlouhá již léta hledám se svým přítelem, panem Václavem Karlíkem, ředitelem cukrovaru v Poděbradech, rodopisné a životopisné zprávy o rodinách Karlíků. Nešlo nám při tom o vyhledání nějakého šlechtického přídomku pro rodinu přítelovu. Všimli jsme si v š e c h Karlíků, nejen vznešených a slavných, ale i nuzných a drobných. Výsledky svého bádání hodlám ve druhém dílu tohoto sborníku uveřejniti a laskavý čtenář pozná, že není příčiny, pokládati rodopis za doménu rodin šlechtických a povzne-

šených. Budou tu zevrubné zprávy o rodech pražských a venkovských měšťanů a řemeslníků, českých sedláků, svobodných i robotných, o rodech českých havířů, mlynářů, průmyslníků, českých spisovatelů, hudebníků, učitelů a malířů. Právě u nás v Čechách zachovalo se přes všechny války a utrpení poměrně mnohem více rodopisných pramenů a pomůcek než na př. v Německu, kde přes to rodopis zcela jinak se pěstuje, vědecky i prakticky, a kde téměř každá zámožnější rodina si již pořídila rodinnou kroniku. Mohu říci, že lze u nás z pravidla stopovati každý zde osedlý rod, nejen šlechtický, ale i městský a selský. A kam jsem až zabočil, když jsem tak vedle jiných Karlíků stopoval i starý šlechtický rod Karlíků z Nežetic? Pátral jsem po jeho původu. Pocházel z nejjižnějšího cípu Čech, z Doudlebska, kde dosud starodávna jeho kolébka, ves Nežetice, kvete. Nastala tu otázka, kdy a kým byly založeny tyto Nežetice, již r. 1186 v listině českého vévody Bedřicha připomenuté. A tu jsem byl nucen, prozkoumati staré i nové studie o kolonisaci oné, kdysi pralesem pokryté krajiny a dospěl k přesvědčení, že na této kolonisaci měli velký podíl rakouští pánové z Kuenringu, ba že dokonce oni to byli, kteří naše Nežetice založili, dal jsem se svým badatelským záparem ještě dále svést; stopoval jsem rod pánů z Kuenringu, chvalně známých i z našich národních dějin, až do šerého pravěku a konec konců: získal jsem zcela nové, v Rakousích úplně neznámé zprávy o tomto rodu a nejen to, zašel jsem při tom hluboko do dějin Slovanů v zemích alpských a poznal jsem, že jsme o jejich původu, o jejich sídlech a mohutnosti, o jejich panovnících a rodinách těchto neměli správných pojmů. Tak mne zavedla rodopisná pátrání do nejzajímavějšího a aktuálního studia kolonisace zemí českých i rakouských, a po této stránce k výsledkům, na něž by byl historik nevedený rodopisem sotva kdy přišel.

Doporučuji však pěstování rodopisu, nejen v zájmu domácí historie, ale také v zájmu rodin samých. Podobně jako říše a národy ze svých dějin čerpati mohou mnoho poučení, nebude asi rodinám nikdy na škodu, poznají-li blíže život, vlastnosti a zdravotní poměry svých předkův. V Německu vyrostla na tomto předpokladu velká odborná literatura, která nesleduje jiného účelu, než dokázati, co vše lze zděditi po předcích kromě statků a svršků. Že po předcích dědíme vlohy k umění, dokazují nesčíslné příklady v známých rodinách umělců. Není však pochyby, že po předcích dědíme též jiné schopnosti, různé vlastnosti a nejvíce zárodky k nemocem.

Pěstování rodopisu upevňuje také svazek rodinný, zesiluje lásku k svým nejbližším. Rodopis tvoří tradici rodovou, která zeslabuje egoismus jednotlivcův a vyvolává v rodině smysl pro organizaci rodovou, pro spojení sil k účelům společným. Nejsme na světě pro sebe samy. Jsme členy rodin, zrovna tak, jak tyto jsou částí národa. Lásky k rodu jde vespolek s láskou k národu.

Vzpomínám, že jsem někdy r. 1919, v té době, když jsme
- uvítali našeho slovutného pana presidenta, četl ve »Večerníku Práva
Lidu« výzvu, by se vyhledaly rodokmeny našich národních buditelů,
průkopníků, našich umělců a učenců. Nuže — toť nejlepší důkaz,
že rodopisu neschází důležitosti ani v republice, ani v záři socialismu.
Ať tedy vzkvétá.

V Praze, v měsíci červnu 1922.

A. P. Šlechta.

A.

DULJEBOVÉ NEBOLI BUŽANÉ

v zemích alpských.

Když král francký Ludvik Pobožný r. 817 synům svým rozdal svoji říši, dal synu Ludvíkovi na díl jeho pět národů: Bavorsy, Karantany, Čechy, Avary a Slovany, kteří na východ od Bavor sídleli.¹⁾ Karantanie byla tehdy i také později rozsáhlá říše slovanská. Patřilo k ní nejen dnešní Korutansko, ale i celé Štýrsko a velké oblasti dnešních Horních a Dolních Rakous a část Solnohradska. Není známo, které Slovany král Ludvik mnil, o nichž pravil, že sídleli na východ od Bavorů. Soudím však, že i tito Slované byli téhož původu se Slovany karantanskými, jen že je Čechové a Avari od jejich soukmenovců již oddělili. Říše Avarů sahala až k údolí řeky Enže. Po jich vyhubení počátkem 9. stol. nastal v zemích rakouských mohutný pohyb — první kolonisace Avarům urvaných zemí. Vzdálení rodové vraceli se k svému národu — Slovanům karantanským nadešla příležitost, spojití se a vytvořit na Dunaji opět velkou novou říši slovanskou, ale Frankové i Bavoři to předešli. Využítkovali slovanskou nesvornost, získali náčelníky jednotlivých oddílů, podřídili je svým županům a tak pozvolna mizel i tento zbytek bývalé samostatnosti. Jeden, dosud málo použitý pramen z oné doby jmenuje mezi slovanskými říšemi středoevropskými též říši *Dulabů*²⁾. Jsem přesvědčen, že je tím míněna říše Slovanů karantanských. Hledal a našel jsem hojně důkazy, že tito Slované pocházeli z kmene slovanských *Duljebů*, původně sídlivších na východ od Karpat v sousedství Bužanů v ruské gubernii volyňské, jejichž sídla na řece Buhu (Bug, Bog) ujali a po nichž též jména Bužané a Volyňané (Velyňané) obdrželi. Tito Duljebové anebo Bužané, neboli Velyňané upadli dle svědectví

¹⁾ Přír. Novotný: České Dějiny I-281, Codex dipl. Boh. I a j.

²⁾ Přír. Marquart: Osteuropäische Streifzüge, 96—103, 125—128; Novotný: České Děj. I-462.

Nestorova kolem r. 560 v hnusnou porobu barbarských Avarů, jimiž byli ze sídel svých vypuzeni a přes Pannonii (nynější Maďarsko a část Štýrska) zahrnutí do zemí rakouských, kde po celou dobu tamní vlády avarské snášeti musili těžké jho svých utiskovatelů. Není pochyby, že některé předvoje těchto Duljebů a Bužanů v době válečných výprav avarských jhu svému unikly, že neváhaly proklestiti si cestu i hustým pralesem a tímto kryty, založily si nová sídla uprostřed pralesa, kamž je kočovní Avarové nemohli následovati.

Tak proklestil si jeden oddíl Duljebů — nepochybně stezkou cáhlovskou — cestu pomeznými hvozdy šumavskými do jižních Čech, kde se hlavní jejich hrad Dúdleby (Doudleby) stal později sídlem župy doudlebské³⁾. Zdá se však, že to byli zase jen Duljebové neboli Bužané, kteří i na západ a na sever ještě hlouběji vnikli do Solnohradska, Hor. Rakous a do Bavorska, že vymýtili les a našli chráněná místa po celých západních hranicích Čech, že se dostali až do nynějšího Saska a že se také z Bavorska a Saska pokusili vniknouti do Čech. Domněnku svou opíral jsem v první řadě o jeden z nejstarších a nejspolehlivějších pramenů rakouských, na tamní celní řád z r. 904, zvaný podle místa, kde byl smluven, »die Raffelstätter Zollordnung«⁴⁾. Tento celní řád rozeznává výslovně Slované de Boemanis a Slované de Rugis. Marně historikové o tom rokovali, odkud význam de »Rugis« byl vzat. Soudilo se, že to znamená země, v níž obývali dávní Rugierové, soudilo se, že byli tím míněni slovanští obchodníci z Ruska⁵⁾, a tak poválila jedna domněnka druhou. Avšak »de Rugis« znamená skutečně Rusy, ale nejen obchodníky z Ruska, nýbrž celý národ od ruské řeky Bogu, národ Duljebů, neboli Bužanů, o nichž se beztoho vědělo, že byli Avary z původních svých sídel do Pannonie zatlačeni. Všude v zemích rakouských, v kterých obývali Karantané, setkáváme se s místními názvy odvozenými od jmen Bužanů, Duljebů, Veliňanů. Jména, která zněla původně »Duljebi« nebo »Velyňané« byla časem tak zkomolena, že dnes není možno jejich původ ve všech případech zjistiti⁶⁾. Naproti tomu můžeme názvy, odvozené od jmen Bužanů

³⁾ Šafařík: Slovan. starožit. II-128—130, 462, 513; Braniš: Osídlení Doudlebska.

⁴⁾ Codex diplom. Bohem. I-34.

⁵⁾ Max Vancsa: Gsch. Nieder- u. Ober-Österreichs (Gotha 1905), s. 157.

⁶⁾ Za místa, původně snad Duljeby pojmenovaná, pokládám následující:

a) v Korutanech: Döllach (1060 Dulieb), Dullach (2), Dellach (11), Duel (4).

b) ve Štýrsku: Döllach, Töllach a snad i Dobelbad a Tobelbad a Dupplek.

c) v Dol. Rakousích: Dollbach, Döppling, Döbling, Doppel (9).

d) v Hor. Rakousích: Döbl, Doblhof, Döbling, Doblern.

Místa, nazvaná po jménu Volyňanů, jsou asi tato:

a) v Korutanech: Velmlja ves a Vellach (5), snad i Felfern.

b) ve Štýrsku: Velenje (3), Velwen, Veličané, Veličanšek.

s úplnou jistotou vyhledati. Nejstarší z nich je název Bogsruch, složený ze slov Bog (řeka Bug) a ruch = rus, jak právě tehdy Rusové Avary a po nich v zemích západních vůbec byli pojmenováni. Svatý Vojtěch, o němž později i z jiných důvodů se dovíme, že pocházel s celým svým rodem z kmene Duljebů, nazývá se v pramenech skoro současných »Rugorum episcopus« a »praesul Rusciae«⁷⁾.

Názvem Bogsruch byly pojmenovány hory a kopce, které tvořily přírodní hranice širých krajů, jež byly Bužanům nejprve Avary a pak králi francými vykázaný k osídlení, nebo které oni svémocně ujali. Později, když význam toho jména byl zapomenut, přešel název někdy i na blízkou osadu. Ale z pravidla pojmenovali Frankové a Bavoři sídla nebo osady Bužanů jmény Bogen, Boysen, Pesen, Pogisdorf (Poysdorf), Posendorf, Pesendorf, anebo ponechali sice osadám jmen jiných, jím Slované již daných, ale přidali k jménům těm na rozdíl od jiných, později založených, stejnojmenných osad přezdívkou Posen-, Boysen-, Pesen-, z čehož se pak dokonce vyvinula přezdívka »Bösen«⁸⁾. Zřídka jen objevují se místní jména odvozená snad od jména ruch = rus⁹⁾. V Korutanech obdrželo jméno Bogsruch (Bogsrug) jedno návrší na kopci Levínu, nyní Ljubelj (Loibl) zvaném, jižně od Celovce, již na pravém břehu Drávy. Kolem r. 1229 byl tam založen klášterní špitál sv. Antonína, který po onom návrší »Bokesrukke«, »Bochisrukke« a »Pochisrukke« byl pojmenován¹⁰⁾. Předpokládáme-li, že onen vrch Bogsruch na kopci Levínu byl hraničním mezníkem nejprvnějších sídel Bužanů v Korutansku na jih, můžeme souditi, že další takové mezníky jsou opět vysoké kopce, které najdeme na severozápadních hranicích korutanských a které původně asi také Bogsruch byly zvány, ale později německá pojmenování obdržely, podobně jako jedna vesnice nedaleko kopce Levína z původního názvu Bogsruch jméno Bösenort dostala. Na hranicích s Tyrolskem jest pohoří »Böses Weibel« a na hranicích se Solnohradskem pohoří »Böses Eck« a není za-

c) v Dol. Rakousích: Velm (původně Welwen), Felbring (2) a Felbering, Oberfellabrunn (Weluwarbrunn).

d) v Hor. Rakousích: Felmdorf a Felling (3).

Je ovšem možno, že jména složená ze slova »Velm« název ten obdržela od všeslovanského boha či démona domácího, Velm; avšak původní jejich názvy: Weluwen ukazují spíše na souvislost s jménem Welyňanů.

⁷⁾ Monumenta Germaniae, Scriptores (S. S.) I-624, III-75.

⁸⁾ Tak na př. sluly dvě vesnice v soud. okresu Světelském v Dol. Rakousích v listinách kláštera Světelského ještě v 13. stol. »Posen-Neuitzen« a »Posen-Weissenbach«, kdežto později název »Bösen-Neunzen« a »Bösen-Weissenbach« obdržely. (Fontes rerum austriac. III-488; Topographie N. Ö. II-185.

⁹⁾ Přír. na př. ke jménu Rüggen v Korutanech, v Dol. Rakousích k »Rückersdorfu«.

¹⁰⁾ Monumenta Caranthaniae IV, str. 965 (rejstřík) heslo »Pockesrukke«. Meiller: Babenberger Regesten s. 172 č. 106 a s. 268 pozn. 476.

jistě bez významu, že právě uprostřed těchto dvou pohoří leží osada Döllach, kolem r. 1060 ještě »Dulieb« zvaná^{9b)}).

Hned pak za dnešními hranicemi korutanskými, severně od Böses Ecku, je opět velký přírodní mezník, dnes již v Solnohradsku, kopec Böckstein, jehož jméno původně Bogisstein znělo a v moderní době velkolepým tunelem Böcksteinským proslulo. Na východ sahala již prvotní sídla Bužanů hluboko do nynějšího Štýrska, což nás nepřekvapí, když si uvědomíme, že i později celé Štýrsko patřilo Karantanům. Nad Murou byly hranice bližší. Tam, kde počínají Nízké Taury, nedaleko Ober Zeiringu, prostírá se k severu docela ve směru hranic solnohradských a hornorakouských k Štýrsku pohoří, jehož první výšina 1766 m vysoká má název Bochsruh a jehož poslední výšina již v území Horních Rakous, severně od kláštera Admontu, 1460 m vysoká, sluje Bosruck. A uprostřed celého tohoto pohoří vypíná se u Hohentauern nejvyšší jeho vrch, 2449 m vysoký, Bösenstein zvaný¹⁰⁾. To byly tedy původní hranice Bužanů proti severnímu Štýrsku. Mnohem hluběji do Štýrska sahala však sídla Bužanů pod řekou Murou. Nenašel jsem tam sice podobných přírodních mezníků, hor s názvem Bogsruch, jako na hranicích s Tyrolskem, Solnohradskem a severním Štýrskem, ale není pochyby, že takové hranice kdysi byly u Mariboru (Marburg), neboť k r. 1193 připomíná se tam dvorec »Posruch«¹¹⁾. Další pak přírodní hranici tvořila řeka Pesnice (Pössnitz), patrně též po jménu Bužanů pojmenovaná, která se pramení u Lipnice (Leibnitz) a teče k Mariboru, kde se obrací na východ. Od Trebetnitz ubírá se na jih zase k řece Drávě, do níž se za městem Ptují (Pöttau) vlévá. Patrně byla tehdy celá krajina mezi Murou a Drávou až za Maribor a jižněji až za Ptuj osídlena Bužany.

Když jsme tak poznali přírodní hranice nejstarších sídel Bužanů jak na jih, tak i na západ a na východ, zbývá nám ještě zjistiti jejich hranice na sever. Jednu část těchto severních hranic a to západní, našli jsme již u kopce Böcksteinu, ale ve východní části na sever k Solnohradsku a k Hor. Rakousům shledáváme území Bužanů otevřené. Stopujeme-li Solnohradsko od hranic korutanských na sever, najdeme mezi městy Schwannstadt a Haag, tam, kde ve středověku končily hranice Solnohradska a župy Travenské (Traungau v Hor. Rakousích), nové západní hranice, jejichž pojmenování je stejného původu, jako názvy hranic Bužanů. Je to pohoří Hausruck, za nímž se rozkládal kraj, který po kmeni tam sídlivším »regio« nebo »confinio Housiorum« byl nazván¹²⁾. Bavorští a ra-

^{9b)} Monum. Caranth. III N: 331.

¹⁰⁾ Přír. k Lechners Generalkarte v. Steiermark.

¹¹⁾ Mon. Caranth. II. rejstřík, heslo »Posruch«.

¹²⁾ Přír. k Vancsa: Gsch. N. Ö. u. O. Ö. 138, Bitterauf: Tradit. d. Hochstiftes Freising N: 703a, 142, 736b, dále Jul. Strnad: Hausruck u. Attergau (Arch. f. öst. Gesch., sv. 99/I).

kouští dějepisci se domnívají, že to byl kmen Bavorů. Já o něm soudím zcela jinak. Jméno Hausruck psalo se původně Husruch, a všude, kde tento kmen sídlil, zůstaly po něm místní názvy Hus, Husa, Waldhusun, Holzhusun, Holzhusir¹³⁾ a pod., které dokazují, že zakladatelé těchto osad sluli Husi nebo Husiové a že to nebyli Bavoři, nýbrž Slované, Avary podobně jako Bužané z ruských hranic sem zatlačeni. Jedno město kdysi bulharského a dnes rumunského kraje Multan poblíž hranic ruských sluje dodnes Husi a z těchto končin pocházel asi pravděpodobně i dotčený kmen Husiů, neboli Hosiů, ovšem záhy Bavoři poněmčený.

Pokračujeme-li nyní dále ve svém stopování Solnohadska a Rakous, marně hledáme hranice sídel Bužanů na severu. Naproti tomu narážíme u Lince za Dunajem na novou západní přírodní hranici bužanských sídel, na potok *Pesenbach*, který se u Nieder Waldkirchenu pramení, celé území bývalého zemského soudu Wachsenberg protéká a u Goldwörthu do Dunaje se vlévá. Až tam na západ sahala tedy sídla Bužanů, neboť potok Pesenbach nemohl směrem svým jinou hranici tvořiti, než západní a že potok ten byl vskutku takovým mezníkem, dokazuje nám okolnost, že nedaleko od něho na západ uchovalo se dodnes jméno »Boxruck«, ovšem jen jakožto název nepatrné vesničky v soud. okresu Schärding¹⁴⁾. Na sever podobných hranic jsem vůbec nenašel, ty splynuly s pralesem Nordwald. Myslím však, že se i po nich částečně stopy zachovaly. Až tam, kde se blíží potok Pesenbach k Dunaji, až k osadě Aschach a. D. sahal onen díl pralesa, který k území biskupství pasovského patřil a po něm les pasovský se nazýval¹⁵⁾. V této krajině, která později čtvrt Velké Michle (Oberes Mühlviertel) slula, měl biskup pasovský již ve 12. stol. jakýsi statek »Pokkesrukke«, po němž se ještě r. 1209 psali jeho manové »Hohol de Bochisrukke a jeho

¹³⁾ Přir. k heslům »Hus« a »Husa« v rejstříku k Haunthalerovu Salzburger Urkundenbuch a v rejstříku k Urk.-Buch v. Steiermark, vydanému Drem Zahnem, dále tato hesla k heslům Holzhusun, Holzhusir a jiná místní jména, složená ze slov »Hus« a »Husun« v rejstříku k Bitteraufovu znamenitému dílu: Die Traditionen des Hochstiftes Freising (Quellen u. Erläuterungen z. bayer. u. deutsch. Gesch. Neue folge IV, V). Viz u Bitteraufa na př. č. 1096 a 1222 »locus Husa« (dnes »Haus« u Mnichova) v listinách z r. 937, 972. Přir. dále tamtéž v č. 90 v listině z r. 778 osobní jméno Husina. v č. 106, 233, 579 a 622 osobní jména Husina, Huasuni, Huza a Husingus a p. Není pochyby, že tyto Husiové sídlili nejprve v Dol. Rakousích, kde zkomolené názvy míst Habruk a Harruk hranice jejich tamějších oblastí označovaly a kde krajina Waldhausen, původně Waldhusun zvaná, rovněž na ně připomíná. Oni však vnikli také na Moravu a do Čech. Na Moravě ukazují na ně jména starobylých osad Husobrna (Úsobrna) a Husovice u Brna, v Čechách jméno hradu Hus v Pracheňsku a tří vesnic Husínek.

¹⁴⁾ Ostatně čteme již v listině z r. 755 »Ab oriente confinio, quod dicitur Poasenpach« (Bitterauf Trad. d. Hochst. Freising N. 8).

¹⁵⁾ Vancsa: Gsch. N. Ö. u. O. Ö. 224.

synové Jindřich a Ditmar¹⁶⁾. Tam někde táhly se poslední severní hranice Bužanů v pralese. Vraťme se nyní k severním hraničním štyrsko-korutanským, k onomu hraničnímu pohoří, které u Admontu výšinou Bosruck končí. Tamodtud až k Dunaji byl na pravém břehu Enže prales. Nejlépe to dokazuje pozdější pojmenování těchto krajin: »Die Waldregion«¹⁷⁾. Proto také chápeme, že tam musely původní hranice říše Bužanů končiti. Když však říše jejich sahala na sever až k pralesu pasovskému a českému, zůstala jim možnost rozšířiti se po březích Dunaje z Hor. Rakous do Dol. Rakous. A vskutku! I tam jsem našel tytéž hraničné názvy. Raffelsberggruv Topograph. Lexicon von Nieder Österreich (sv. I-164, III-142) zaznamenává dvě osady Groß- u. Klein Bockruck, jejichž poštovní stanice byly Haag, pol. okres Amstetten a Ried a. d. Enns (v též okresu). Nyní tam nalezneme jen vesničku zvanou Boxhofen.

Na jihu před pralesem na hranicích štyrských byla druhá hranice, což dokazuje jméno dnes již zaniklé osady Pokkesrukke ve farnosti Kilb r. 1083 založené¹⁸⁾. Nepochyboval jsem ale, že Bužané osídlili Dolní Rakousy i po levém břehu Dunaje a tu opět dovídáme se z téhož pramene¹⁹⁾, že dva dvory u Kirchschlagu, které příslušely do Pöggstallu, sluly »Pokkisrukke«. Nemohu konečně zamlčeti svoji domněnku, že i název Boigreich (Poigreich), jímž byla v 11. stol. pojmenována nějaká krajina okolo města Rohy (Horn), byl jiného původu, než jak si jej rakouští historikové vysvětlili²⁰⁾. Tito se domnívají, že to byl název malé říše hrabat z Luku (Bogen), kteří tam na rodném svém hradu Poigen (Bogen) u města Rohy (Horn) hlavní sídlo měli. Pro takový výklad není však nikde druhého příkladu, ačkoli v téže době kvetly v Dol. Rakousích také jiné a ještě mocnější rody. Nepochybují, že v okolí města Horn neboli Rohy v Dol. Rakousích byla severní hranice říše Bužanů s Čechy²¹⁾.

Dosud bylo jméno Bogsruch naším jediným vodítkem. Nyní přecházíme k druhé skupině jmen místních s jménem Bužanů souvisících a tu poznáme, že první naše vodítko bylo úplně správné, že hranice jím nalezené odpovídají úplně zeměpisné poloze oněch dosud zachovalých osad bužanských, které Bavyry i Franky po

¹⁶⁾ Mon. Boica XXVIII/2 p. 171, 466; Strnadt v Archiv f. oester. Gesch. sv. 94, s. 172 a Gesch. des Landgerichtes Velden.

¹⁷⁾ Strnadt Julius: Hist. Schulatlas v. Ob. Oester. u. Salzburg; Hist. Atlas der öst. Alpenländer (Herausg. von d. Wiener Akad.) I list 5 a 10.

¹⁸⁾ Fontes rer. austriac. III-183.

¹⁹⁾ Fontes rer. austriac. VIII-182—183.

²⁰⁾ Vancsa: Gesch. N. Ö. u. O. Ö. 253.

²¹⁾ Původně jsem soudil, že jméno Bogsruch je složeno ze slov Bog a rich, což ve středověké němčině bylo souznačné s pozdějším Reich a tomu nasvědčoval právě onen název krajiny »Poigrich« u města Rohy, ale po jmenování Bužanů slovem »de Rugis« v celním řádě z r. 904 a pojmenování sv. Vojtěcha z rodu Slavníků titulem »episcopus Rugorum« mne přesvědčilo, že jedině správný výklad jména Bogsruch je: Rus od řeky Bog.

svých zakladatelích byly pojmenovány: Bogen, Poigen, Poysdorf, Poysbrunn, Pöggstall, Posendorf, Bösendorf, Pesendorf, Pesenbach a pod.

V Korutanech, kde se slovanský živel dlouho udržel v převaze, a kde vedle Bužanů, neboli Duljebů, nebylo mnoho jiných obyvatelů, jsou jen čtyry osady, které jmény svými do této skupiny náleží, a to Bösenort, soud. okr. Velikovec (Völkermarkt), Bösenlacken (s. o. Feldkirchen), Poggersdorf a Possau, obě v s. o. celoveckém.

V severním Štyrsku nalézáme osady: Possern nedaleko hranic hornorakouských v soud. okr. Uže (Aussee), Pesendorf v s. o. Lubno (Leoben) a Peggau v pol. okr. Štyrský Hradec; v jižním Štyrsku Bösenbach (s. okr. Lonč, Deutschlandsberg), Bösenwinkel (pol. okr. Gradec Slovenji = Windischgrätz), Besendorf (v s. o. Wildon) a Pössnitz (v s. o. Lipnicze = Leibnitz).

V Hor. Rakousích čteme jména Bogendorf (s. o. Braunau) a Bogendorf (s. o. Ottenstein, pol. o. Linec), v témž okresu Pesenbach, dále jméno tří osad Pesendorf v pol. okr. Štýr, v témž okresu Besendorf, dále Pesendorf a Posern v pol. okr. Gmunden, Pesendorf, Pesenreith a Besendorf v pol. okr. Ried, Pesendorf a Pesenlintring v pol. okr. Wels, Pesendorf v okr. Kirchdorf, Pesenberg v pol. okr. Perg, Pössing a Bokstaudach v okr. Vöklabruck.

V Dol. Rakousích jsou osady Poigen (původně Bogen) v s. o. Horn (Rohy), Poysdorf v pol. okr. Mistelbach, v témž okresu Poysbrunn, Pöggstall, sídlo pol. okresní správy a v tomto okresu také Poggschlag, dvě osady Pesendorf v pol. okr. Amstetten, Besenbuch v s. okr. Melk (Medlík), Pesendorf v s. okr. Kirchschlag, Bösenneunzen v s. o. Světlá (Zwettl), Bösen-Dürrenbach (s. okr. Ravensbach), Bösendörfel (s. okr. St. Pölten).

Nelze ovšem tvrdit, že veškerá tato místa byla založena již za doby Bužanů, leckterá z nich vznikla snad teprve, když památka na Bužany dávno již zanikla. Jména svoje mohla obdržeti po jiných starších osadách, z nichž jejich zakladatelé pocházeli. Přes to však nemůžeme popírat, že tato místní jména v té zeměpisné poloze, kde se nám hromadně vyskytují, nápadně se shodují s vývody předcházejícími a že neklamně svědectví vydávají, že v oněch zemích a krajích Bužané byli nejstaršími průkopníky kolonizační kultury. Zmínil jsem se již o tom, že se po mém soudu Bužané na útěku svém před Avary dostali až do Bavor a do Saska. Hranice jejich sídel v Hor. Rakousích mizejí na sever v nynějším Bavorsku.

Východně od Bavorů seděli r. 817, jak jsem již na začátku této stati uvedl, Slované, které král Ludvík Pobožný ke Karantanům

nepočítal. Nemohli to tedy býti Slované v sousedních Hor. Rakousích a v Solnohradsku, kteří se Slovany korutanskými tvořili souvislý celek. Dle pořadí, v jakém je král Ludvík uvádí, museli to býti Slované, kteří sídlili severně od Čech, ale při tom na východ a v sousedství s Bavorsy. Na východ sousedí s Bavorsy země rakouské, Čechy a Sasko. Byli to tedy Slované v nynějším Sasku, nebo v severních okrajích Čech, jestliže Ludvík jménem Boemani myslil jen zemi kmene českého.

Pohledme nyní do místopisu bavorského a saského! V něm se nápadně ozývá jméno Bužanů. V Bavorsku setkáme se s kopcem Bockberg a s vesnicí téhož jména, s městem Bogen u Řezna, kde stál hrad hrabat z Luku (Bogen), dále s osadami jmen Poxdorf, Bösenreutin, Bösenbeckhofen a Pössing. V Sasku zase čteme jména Bocksdorf, Poxdorf, Bösdorf, Bösenbrunn, Pösing, Possendorf, Possneck, a kolem Merseburgu Bösenburg, Bösswig, Posendorf a Possdorf.

Nevadí mi, že podobná jména čteme ojediněle i v jiných zemích říše německé a že celá bývalá provincie německá, Poznaňsko, sluje Posen. To jsou ojedinělé případy, kdežto v Bavorsku a Sasku taková jména se nápadně hromadila. A proto znova tvrdím, že již tato jména sama nám dostatečně dokazují, že Bužané osídlili též velké oblasti nynějšího Bavorska a Saska, a jsem přesvědčen, že i odtamtud našli cestu do Čech, a nejen z Horních Rakous²²⁾. Je ovšem možno, že Bužané vnikli do Čech také ještě z jihovýchodu. Nářečí českých Dúdlebů prozrazuje jakousi příbuznost se slovinštinou, s řečí Slovanů korutanských, ale i s mluvou obyvatelů bývalého Vitorazska. Na to upozornili již Kostníc a po něm J. Braniš (Osídlení Doudlebska). Vancsa (Gesch. v. Nieder- u. Oberoesterreich, s. 232) pak zase tvrdí, že se zdá jakýsi rozdíl mezi nářečím obyvatelstva rakouského ve čtvrtích nad Dunajem a nářečím obyvatelů krajín poddunajských na hranicích maďarských. I z toho lze souditi, že čeští Dúdlebové a Slované na Vitorazsku a nad Dunajem byli téhož původu. Já ovšem nepochybuji, že i Slované na Vitorazsku byli z kmene Bužanů, ač nejstarší přírodní hranice jejich sídel nesahají na sever tak daleko. Tam jim byl prales v cestě. Když se však to-muto vyhnuli na východ a odtamtud dorazili až k hranicím moravským^{23a)}, kde jméno starobylé osady Poysdorf vydává o nich ne-

²²⁾ V Čechách čteme jména Bösegründel u Děčína, Pössnitz u Chomutova, Bösig (Bezděz) u Dubu, Pesendorf u Přibyslavi. Jméno župy Bozenské (provincia Bozensis) odvozuje se od potoka Božes a nemá tedy s Bužany snad nic společného.

^{23a)} Koncem 9. stol. tvořil Dunaj od vtoku řeky Chouby až do Stockerau hranici proti říši Moravské. Osídlení Vitorazska Bužany musilo se dle toho uskutečniti v pravěku, bezpochyby hned po vypuzení Avarů a v době ještě pohanské, neboť prastarý hrad Gars (okr. Rohy, Horn), původně

klamné svědectví, není věru příčiny pochybovat, že osídlili také Vitorazsko, a že i odtamtud našli cestu do Čech. O tom by nás nejlépe mohlo přesvědčiti porovnání příslušných archeologických výzkumů. Řekl jsem již nejednou, že Duljebové anebo Bužané byli do zemí rakouských vehnáni Avary a že je cesta tam vedla bývalou Pannonií, nyníjším Maďarskem. Na této cestě našel jeden oddíl Bužanů nový stálý domov zejména v krajině, kde se rozkládala župa (komitát) Prešpurská, tedy naše Bratislavsko. Že tam sídlili Bužané, svědčí maďarské pojmenování města Bratislavy, »Pozsony«, vzniklé z německého pojmenování Bužanů. V téže župě připomíná pak na Bužany též jméno Píšťany (maďarsky: Pöstyén), dále jméno osad Bös a Bösing u Bratislavy. Zdali Bužané osídlili i jiné oblasti našeho Slovenska a zdali Slováci jsou z kmene Bužanů či z jiného, starým Čechům bližšího kmene, nemohu dnes říci. Souvisel-li však vévoda Přibína, moravským knížetem Mojmírem z panství svého vypuzený, původem svých předků nějak s Nitrou na Slovensku, a to pokládám za pravděpodobné, soudil bych, že celé Nitransko původně nepatřilo k říši moravské, nýbrž k říši Bužanů a Karantanů, a že Slováci původem svým jsou bližší nikoli starým Moravanům, ani starému kmeni Čechů, ale dnešním Čechům, kteří snad většinou se vyrodili z kmene Bužanů či Duljebů^{29b}).

Chors zvaný, byl pojmenován po ruském bohu Chors, jemuž se Bužané jakožto dřívější poplatníci Rusů klaněli (srov. Niederle: Život starých Slovanů II/1 str. 156). Bůh ten byl ztotožňován se sluncem a proto se setkáváme poblíže hradu Gars s osadou Schleinitz (Burg Schleinitz) původně »Sluncze« zvanou a psanou. Také na jiné bohy ruské zachovala se v Dol. Rakousích památka. Jeden přítok Bělé (Pielach) jmenuje se dosud »Tradigist«, jak slul jeden z okruhu bohů ruských a po potoku tom dostaly totéž jméno i dvě dosud kvetoucí osady. Gars n. Innem v Hor. Bavorsku, r. 807 Caroz a Karos zvaný, dostal jméno spíše od karantanského vévody Karata. (Přir. str. 37.)

^{29b}) Není úplně jisto, kde měl slavný Samo, kterého anonymus solnohradský uvádí jakožto prvního vévodu karantanského, hlavní své sídlo, zdali v Čechách, nebo v zemích jižních. Já jsem se touto otázkou vůbec nezabýval. Pokládám ale za možné, že již v jeho době udály se velké přesuny kmenů slovanských z jihu na sever a že Bužané snad již za jeho času osídlili některé kraje země české. Hrad Wogastisburc, kde Samo r. 630 porazil krále Dagoberta, nestál však po mém soudu v Čechách, ačkoliv se pro to i náš slovitný A. Sedláček vyslovil, nýbrž v Dol. Rakousích u řeky Chouby. Myslím, že to byl hrad Gobelsburg, v 12. stol. »Chopansburch« a »Chobatispurch« zvaný, jeden z nejstarších hradů Kuenringů. O tom promluví v druhém svazku.

B.

SLOVANŠTÍ VÉVODOVÉ PŘIBINA A KOCEL.

Nejstarší zprávu o nich dává nám spisek, sepsaný kolem r. 873 neznámým autorem v Solnohradsku. Spis ten, vydaný v Pertzových Monumenta Germaniae, Scriptores (S.S.) XI. str. 1—14, má název: *Conversio Bagoariorum et Quarentanorum* a byl patrně sepsán k obhájení práv arcibiskup. solnohradského proti vzrůstající se slovanské církvi v říši Přibiny a jeho syna Kocela. Kde panoval Přibina, kde Kocel? Původ Přibinův není zjištěn a také o jeho a Kocelově panství nemáme jasných pojmů. Všeobecně se má za to, že Přibina byl jeden z úředních knížat moravských, že sídlil a panoval původně v Nitře na Slovensku, že byl však kolem r. 833 až 836 knížetem Mojmírem odtamtud vypuzen a že obdržel pak na přímluvu Radboda, hraběte Východní marky, k němuž prchl, od franckého krále Ludvíka Němce jakési území v Dolní Pannonii u řeky Zaly (Czala), poblíž jezera Blatenského, nejprve v léno a r. 847 do vlastnictví. Domněnku, že Přibina pocházel z Nitranská, vyvolal onen spis anonyma solnohradského. V něm není sice udáno, že Mojmír vypudil Přibinu z Nitry, ale tvrdí se tam, že arcibiskup solnohradský Adalram, který v l. 823—836 panoval, za Dunajem na statku Přibinově, řečeném Nitrava, (*ultra Danubium in sua proprietate loco vocato Nitraua*) vysvětil kostel. Tento údaj předchází však v onom spisu delší líčení, co se s Přibinou stalo, když ho Mojmír »nad Dunajem« (*supra Danubium*) vypudil. Prchl nejprve k hraběti Radbodovi, tento ho představitel králi franckému Ludvíkovi Němci, načež byl pokřtěn v Traisně (Traismauer) v Dolních Rakousích. Pak se zdržoval nějaký čas u Radboda, ale pro nenadálé roztržky s ním prchl k Bulharům, odtamtud k chorvatskému knížeti Ratimírovi, když však Radbod táhl na rozkaz králův r. 838 proti Ratimírovi do boje, utekl Přibina se svým synem Kocelem za řeku Sávu, kdež ho karantanský hrabě Sallach s Radbodem opět smířil. U Radboda na to zůstal, až mu král Ludvík udělil v léno ono území v Dolní Pannonii, a Přibina si na řece Sále vystavěl opevněný hrad.

Nemohlo tedy ujít a neušlo také pozornosti historiků, že ono vysvěcení kostela v »Nitraua« událo se pravděpodobně teprve po vypuzení a pokřtění Přibinově, ale přes to trvají naši i cizí dějepisci na tom, že Přibina pocházel z Nitry a buď že byl po svém vypuzení tamodtud hr. Radbodem znova zpět dosazen, načež tam kostel vysvětití dal, nebo že ještě v době, kdy sám byl pohanem, solnohradského arcibiskupa o vysvěcení onoho kostela požádal, máje již tehdy v úmyslu křesťanství mezi poddanými svými rozšiřovati. Pro ten ani onen výklad není však v pramenech opory. Po mém soudu nebyl Přibina z rodu Mojžírova, nebyl žádným knížetem moravským, nýbrž jedním z posledních vévodů bužanských v Karantánii. Je možno, že Nitra na Slovensku a celé Nitransko bylo kdysi před Přibinou Bužany opakováno, ale nynější město Nitra na Slovensku, od Dunaje a od pravomocnosti arcibiskupa solnohradského příliš vzdálené, jistě není totožné s Přibinovým statkem (proprietas) nad Dunajem (ultra Danubium). Tento musíme spíše hledati přímo u Dunaje, neboť také Mojmír vypudil Přibinu »nad Dunajem«.

Z předcházejícího pojednání víme, že říše Bužanů karantanských sahala na severozápad hluboko do nynějších Dol. Rakous a že poslední její hranice na sever k Čechám byly ještě daleko za Dunajem, až někde u města Rohy (Horn). Byl-li Přibina tam pánem, mohl býti jen vévodou tam usazeného oddílu Bužanů a pak byl jedním z vévodů karantanských.

S počátku zmíněný spis »Conversio Bagoariorum et Quaranorum« jedná dle nápisu svého o přibězích v Karantánii. Proč by byl autor jeho tolik psal o Přibinovi a synu jeho Kocelovi, kdyby tito s Karantánii byli neměli nic společného, kdyby se vše, co oba vykonali, týkalo jen Pannonie, jak rakouští historikové se domnívají? Spis začíná a končí vypočítáváním slovanských vévodů v Karantánii. Jako první kníže uvádí se Samo, po něm ještě za času krále Dagoberta následoval Boruch (Borut), pak Karastas (Karat), Chemmarus (Chotěmír) a Walthunc (Vladuch). Pak v době Karlovců vládli tam vévodové Priuislaga (Přibyslav), Cemicas neboli Cemiras (Chotěmír), Zpojmar (Spytimír) a Etgar. Tito však byli již zavázáni k poslušnosti a k službě králům franckým a po této stránce (ad servitium imperatoris) bylipodřízeni županům, jež králové frančtí v údělech vévodů na ochranu hranic ustanovovali. Potom prý však počali Bavoři sami svoje župany tam usazovati, a v té době převzal (suscepit) Radbod ochranu hranic, a k němu se o pomoc uchýlil Přibina, byv Mojmírem nad Dunajem vypuzen.

Již z tohoto vypravování plyne přece zřejmě, že Přibina nebyl nějakým cizím panovníkem, nýbrž jedním z vévodů, kteří byli již podřízeni královským nebo bavorským županům. Proto také Přibina prchl k hraběti Radbodovi, neboť ten byl jeho nadřízený župan a v hranicích právomoci Radbodovy muselo se rozkládati ono panství, z něhož byl Přibina vypuzen.

Neznáme ovšem přesné hranice hrabství Radbodova. Současně s Radbodem byl v l. 820—857 druhým hrabětem neboli županem ve Východní marce hrabě Vilém, o němž později promluvíme. Radbod vládl ve východní části marky, Vilém v západní. Dle toho lze tvrdit, že hrabství Radbodovo sahalo na západ až k údolí řeky Enže a na východ až Vídeňskému lesu. Na severu nebyly ještě ustálené hranice. Pokud ale byly krajiny na levém břehu Dunaje již osídleny, patřily od hranic Východní marky u NiederWallsee také tyto krajiny k jeho hrabství. Avšak v druhé polovici 9. stol. tvořil Dunaj asi od vtoku řeky Chouby (Kamp) až k městu Stockerau hranici proti říši moravské²⁴). Hrabě Vilém vládl naproti tomu v nynějších Hor. Rakousích a na sever až k pralesům pasovskému a českému. V době Radbodově byly krajiny, které spravoval, téměř výhradně osídleny lidem slovanským. Sám Max Vancsa, dosavadní zemský archivář dolnorakouský a autor nejnovějšího dějepisů zemí Dolních a Horních Rakous, doznává, že v 9. stol. byly snad celé Dolní Rakousy osídleny Slovan²⁵). Ale ještě později tam Slované sídlili, zejména na březích jižních přítoků Dunaje, podél řek *Perschlingu*, *Traisny* (Traisen) a *Bělé* (Pielach) a župa Grunzwitiggau mezi řekami Traisnou a Enží zachovala si až do 10. stol. slovanský svůj ráz, neboť ještě r. 893 se nazývá »terra Sclavinica«²⁶).

Dosud se ovšem nevědělo, odkud se tito Slované v Rakousích vzali, odkud pocházeli, kterému slovanskému kmenu přínáleželi. Když však nyní víme, že to byli Bužané karantanští, jejichž dějiny anonymus solnohradský popisuje, nelze dále pochybovat, že Přibina, hlavní to činitel v těchto dějích, byl vévodou karantanským a že původní úděl jeho rozkládal se v Dol. Rakousích nad Dunajem a na východ až k hranicím moravským.

Řekl jsem již, že v druhé polovici 9. stol. tvořil Dunaj od vtoku řeky Chouby až k městu Stockerau hranici proti říši moravské. Je možno, že tato hranice stanovena byla právě teprve po boji Mojmiru s Přibinou, po vypuzení tohoto z Naddunajska. Dobře se s tím také shoduje udání v listu Jindřicha II., vévody bavorského, daném prý biskupu pasovskému v l. 982—999, že toho času krajinu na řece Perschlingu mají »Boemani« po vpádu svém do země ve svém držení²⁷). List ten jest sice padělek, zhotovený mnohem později, ale falsátor čerpal svoji vědomost o vpádu Čechů — v jeho době nebylo již rozdílu mezi Čechy a Moravany — jistě z dobrých pramenů²⁸). Nejlepším svědectvím však, že tam Bužané s Moravany a Čechy svedli kruté boje, vydávají nám jména osad Mährersdorf

²⁴) Vancsa: *Gesch. N. Ö. u. O. Ö.* (Wien 1905) s. 160—161.

²⁵) Tamtéž str. 106—109.

²⁶) Tamtéž str. 234 a dr. J. Stur: *Slaw. Sprachelemente in d. Ortsnamen d. ö. Alpenländer* (Sitzg.-Bericht d. Wiener Akad. sv. 176, roč. 1914).

²⁷) *Regesta regni Bohem.* I-32.

²⁸) *Fontes r. austr.* VIII-249 a Vancsa *Gesch. N. Ö. u. O. Ö.*

(okres Rohy), Böhmischkrut (okr. Poysdorf), Böhmendorf a Böhmhof (o. Světlá), Böheimerhof (o. Neu Lengbach), Böheimkirchen (o. Kirchberg a. d. Pielach). Neboť tato jména dokazují, že Čechové, nebo Moravané postoupili ve vítězných svých bojích s Bužany až přes Dunaj, že se dočasně zmocnili i krajin až k řece Bělé (Pielach).

Myslím ostatně, že se mi dokonce podařilo, zjistit kde onen statek Přibinův ležel, na němž za jeho času stála osada »Nitraua« a v této kostel, který byl před r. 836 arcibiskupem Adalramem vysvěcen.

Dne 20. února 860 potvrdil král Ludvík klášteru altašskému (Nieder-Altaich) v Bavorsku obdarování, jež mu učinil »věrný jeho vévoda Briwinus« (Přibina), který totiž někdy před tím věnoval klášteru jisté území ze svého statku »ad Salapiugin«²⁹⁾. Všeobecně se mělo za to, že Salapiugin je město Szalawar na řece Zale (Czala) v Maďarsku neboli v Dol. Pannonii, tam, kde prý Přibina obdržel od krále Ludvíka odškodné za svoje ztracené panství nad Dunajem. To byl však omyl. B a v o r s k ý klášter altašský neměl v dalekých Uhrách statků a po nich jistě také netoužil. Kdo by mu je byl tehdy tam spravoval? Jeho statky ležely v bývalé severní župě »Nordgau« za západními hranicemi Čech u řeky (amnis) Naabu a v Dolních Rakousích. Již r. 811 obdržel tento klášter od císaře Karla Velikého jakési místo v zemi Avarů (t. j. v Dolních Rakousích), kde se řeka Bělá (Pielach) do Dunaje vlévá, tudíž u města Melku (Medlíku)³⁰⁾. Král Ludvík Němec potvrdil mu dále ještě jeho statky v údolí Wachau a r. 863 statky jeho u potoka Scala neb Sala tam, kde je dnes ves Salaberg u města Haagu, a odtamtud východně až k městysi Zeillern (s. okres Amstetten) v údolí řeky Enže mezi řekami Dunajem, Ipsem a Urlem a ještě 5 lánů v Biugin (tam, kde je dnes město Persenbeug)³¹⁾. Mimo to držel klášter altašský již od r. 808 statek Wolfsbach na jihovýchod od města Haagu³²⁾.

Ves Salaberg byla kdysi dosti znamenitá osada, sídlo zemského soudu Salaberg. Jméno obdržela od potoka Sály, který se u města Haagu pramení a teče na severovýchod městem Strengbergem k Dunaji, do něhož se za městem vlévá. Tam byla stará hranice Východní marky³³⁾. Na jih uzavírá toto území potok Url, na východ sousedí s obvody bývalých soudů Zeillern, Seisenegg a Ulmfeld, na východ ohraženými řekou Ips, nebo Ibbs, která se vlévá u Persenbeugu do Dunaje³⁴⁾. »Salapiugin« je název potoku. »Biuge« zna-

²⁹⁾ Mühlbacher: Regesta imperii č. 1401, Dümmler: Gesch. d. ostfränk. Reiches II-24.

³⁰⁾ Topographie v. Nieder-Österr. (Herausgegeben v. Alterthumsverein) II-159 »locum quendam in Avaris, ubi Bielaha fluvius Danubium ingreditur«.

³¹⁾ Mühlbacher Regesta imperii č. 1302 (1340) a č. 1409 (1451); Vancsa: Gesch. NÖ. u. OÖ. 141.

³²⁾ Vancsa s. 139.

³³⁾ Histor. Atlas der österr. Alpenländer (herausgegeben v. d. Wiener Akademie) I list 5, Linz.

menalo totiž v středověké němčině tolik, co Krümme, Biegung, »biugen« tolik, co krümmen, beugen³⁵⁾. Písaři frančtí a klášterní nevyznali se v pravopisu německém a zaměňovali stále písmenka »b« za »p« a opačně. A hledíme-li na mapu soudu salaberského, poznáme, proč tento potok název »křivá Sála« obdržel. Tok jeho je nápadně klikatý. Mimo to se rozeznával přezdívkou svojí od nedalekého stejnojmenného potoka, od tak zvané »Červené Sály« v okr. Peuerbach v Hor. Rakousích³⁶⁾. Ad Salapiugin není tudíž název nějaké osady, nýbrž název krajiny křivé Sály. Kde však v této krajině byly staré osady Bužanů, poučuje nás mapa zemského soudu salaberského. V malém tomto obvodu nalezneme dvě vesnice jména Pesendorf, jednu přímo u města Haagu, druhou u Wolfsbachu. Bezpochyby bylo ale založeno Bužany i blízké město Persenbeug n. Dunajem, jež obdrželo jméno »beug« (původně Biugin, Piugin psáno) od klikatě zátočky, kterou Dunaj kolem něho teče, přezdívkou pak »Persen« (správně Pesen) od svých zakladatelů.

Když jsme tak poznali celou krajinu, přečteme si nyní list, jímž král Ludvík klášteru altašskému obdarování Přibinovo potvrdil³⁷⁾. Ihned shledáme, že statky Přibinovy ležely uprostřed statků kláštera a chápeme, proč si jich tento od Přibiny vyprosil.

Přibina totiž daroval klášteru »ze svého vlastního statku ve svém vévodství« — a to mohlo býti jen vévodství karantanské — to, co měl »ad Salapiugin intra terminos istos (mezi těmito hranicemi): In orientem ultra Salam iluviolum (na východ za říčkou Sálou), usque ad Siougenzen Marchan³⁸⁾ et Stresmarcn³⁹⁾ (až k marce Slovinců a k Strengbergu) et sic sursum per Salam (a tak vzhůru podél Sály) usque ad Wuualtungsebh⁴⁰⁾ (až k zátoce

³⁴⁾ Tamtéž I. 5 Linz a I. 6 Melk.

³⁵⁾ Lexer: *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch*.

³⁶⁾ Erläuterungen zum Hist. Atlas d. ö. Alpenl. 1/1, s. 154.

³⁷⁾ Monum. Boica XI p. 119.

³⁸⁾ Zjistil jsem již ze staré mapy soudu v Salabergu, že se za městem Strengbergem táhla hranice staré Východní marky na sever. Za hranicí tou seděli ovšem také Bužané, Slovinci karantanští, byli však na jih zemí Avarů — Dolními Rakousy — od svého národa odděleni. Z území Avarům odňatého byla právě teprve vytvořena marka Východní; marka Slovinců slula později Marchland (Markland) a pagum Ruit, Riedmark.

³⁹⁾ Jak ze jména Stresmarcn vzniknouti mohlo jméno Strengberg, lze snadno vysvětliti. Původní název tohoto hraničního místa byl Strasmarche = stráž marky, die Wacht an der Mark. Později byl tam postaven hrad a tak, jako v Korutanech, u původní osady Strassa povstal Strassburg — nyní město v okrese Korka (Gurk) — dostalo i toto místo název Strassburg a když pak hrad pojmenován »Eparespurch«, obdržela osada kolem něho jméno Stressberg, Strengberg. Poloha hradu Eparespurch byla dosud sporná. Mělo se za to, že stál sice nedaleko tamodtud, avšak buď na místě dnešního Pöchlarn, nebo u města Persenbeugu. (Srov. Vancsa Gesch. NÖ. u. OÖ., str. 153, 157, kdež je celá literatura uvedena.)

⁴⁰⁾ Waltunc slul, jak z počátku bylo uvedeno, poslední samostatný vévoda karantanský.

[něm. Bucht] Dunaje u Nieder Wallsee) et sic inde (a tak odtud) in Hrabagiskeit (dnes Haderbach a Oberhausleiten u Wolfsbachu) et Chirichstetten (dnes Kirchstetten východně od Wolfsbachu). Od Strengbergu vedou podél Dunaje staré cesty na obou březích. Nejprve na pravém a dále na levém břehu přes Wallsee, klášter Ardagger a Grein k obci Nöchlingu a odtamtud k městu Persenbergu. Nöchling je prastará osada, již r. 998 připomenutá⁴¹⁾ a k této osadě přísluší dnes hrstka odloučených domků, zvaná Niederau, samota Niederhart a ves Niederdorf, tato již na břehu potoku Malá Isper⁴²⁾. To je ona »Nitraua«, která Přibinovi patřila, tam stál onen kostel, který arcibiskup Adalram vysvětil. Neboť o Adalramovi dovidáme se také z jiných pramenů, že u řeky Ibsb založil křesťanský kostel. R. 837, tedy několik let po vypuzení Přibinově z panství jeho naddunajského daroval totiž král Ludvík Němec biskupskému kostelu v Solnohradě větší území slovanské »in Sclavinia« u řeky Ips (Ibs), a to osadu Ibs a tamodtud na západ až tam, kde se říká Wagrein (ve Grein) a odtamtud zase na východ až k jednomu malému potoku (Malá Isper) a na sever až do lesa a to celé toto území i s kostelem, který tam někdy arcibiskup Adalram založil⁴³⁾. Pohlédneme-li nyní na mapu, shledáme, že město Ibsb leží na pravém břehu Dunaje u Persenbeugu, kdež se též řeka Ibs do Dunaje vlévá. Odtamtud na západ podél Dunaje vede, jak jsem již uvedl, stará cesta až k území, jež slulo již v pradávných dobách »Grein« (Slovinci říkali ve Grein = Wagrein), kdež stál též hrad Greinburg, sídlo zem. soudu, odtamtud vede pak zase cesta na východ přes Nöchling až k potoku Malá Isper, na jehož pravém břehu leží ves Niederdorf. Na sever od Nöchlingu prostíral se les Glozwald v obvodu pozdějšího zemského soudu Waldhausen, tak nazvaného po širém lese, který tam stával^{44a)}. Není tedy naprosto pochyby, že skupiny domků Niederau, Niederhart a Niederdorf u obce Nöchling jsou poslední zbytky oné Nitravy Přibinovy, kde arcibiskup Adalram před r. 836 založil a vysvětil křesťanský kostel. Později konečně také uslyšíme, po kom asi tato osada svoje jméno obdržela^{44b)}.

S tím se úplně shoduje list krále Ludvíka Němce, daný dne 20.

⁴¹⁾ Meiller: Babenberger Regesten s. 3, č. 3.

⁴²⁾ Special Repertorium v. Niederösterreich (Wien 1915) s. 84.

⁴³⁾ Haunthaler: Salzburger Urk.-Buch II s. 29, č. 14... »quoddam territorium in Sclavinia in loco nuncupante Ipusa iuxta Ipusa flumen ex utraque parte ipsius fluminis terminatus ab occidentali parte quod theodosica lingua Wagrein dicitur usque in orientalem partem ad unum parvum rivulum, ab aquilonali parte de illa publica strata usque in mediam silvam. Hoc itaque territorium cum ecclesia, quam dudum Adalramus quondam secundum nostram licenciam ibidem aedificavit. — Přir. též Vancsa Gesch. NÖ. 153.

^{44a)} Přir. Hist. Atlas der öst. Alpenländer I I. Melk a I. 5 Linz.

^{44b)} viz str. 46.

listopadu 860 solnohradskému arcibiskupovi Adalvínovi⁴⁵⁾). Král Ludvík daroval tímto listem solnohradskému kostelu města Sabaria (dnes prý Kamenec, Stein am Anger) a Penikaha (prý Pinkafeld v Maďarsku) a potvrzuje kostelu majetek 24 dvorů, jež arcibiskup držel dosud v lénu, buď od krále, nebo od jiných. Dvory ty jsou jmenovitě vypočítány a poněvadž je tam uvedeno několik osad, v kterých dle svědectví anonyma solnohradského založili Přibina a Kocel křesťanské kostely, hledali rakouští badatelé, jejichž vzorná a mistrná díla tím věru nechci podceňovati, osady a kostely tyto na domnělém panství Přibinově v Dolní Panonii, tedy v Uhrách⁴⁶⁾). Na 15tém místě přichází tam opět jméno »ad Salapiugin« a za ním je v seznamu zařaděn dvůr a kostel »ad Qaurtinaha«. V *Conversio Bag. et Quarant.* se vypravuje, že kostel ad Salapiugin založil Přibina v létech 852—853 a že jej dal arcibiskupem solnohradským Luitpramem (836—859) vysvětit na počest sv. Hroudberta (Ruperta), kostel pak ad Qaurtinaha že byl teprve za doby Kocelovy vysvěcen, a to ke cti sv. Jana Evangelisty. Prohlížel jsem bedlivě seznam těchto dvorů a předpokládaje, že jsou řaděny vedle sebe podle své zeměpisné polohy, přirovnával jsem seznam současně k starým mapám⁴⁷⁾). Nepochybuji, že aspoň jistý počet těchto dvorů se musil nalézati v okolí oněch dvou měst Sabarie a Penikahy, ke kterým byly jaksi přidány. Patrně tak soudili i badatelé rakouští a jelikož luštili, že Sabaria je město Kamenec (Steinamanger) a Penikaha, dnešní Pinkafeld v Maďarsku, hledali většiny dvorů tam, kde ji naléztí nemohli. Avšak seznam dvorů z a č í n á dvory ad Magalicham, ad Uuachaua, ad Liupinam, ad Holumpurc, ad Triginam a nikdo nepochybuje⁴⁸⁾), že jsou tím míněny dvory v Melku, Wachau, Loiben, Hollenburgu a Traismauer — tedy dvory v Dol. Rakousích, v docela jiné poloze, než leží město Pinkafeld, nebo dokonce Steinamanger. Já kladu proto obě města docela jinam. Sabaria je Zöbring — dnes ovšem jen vesnička — v okrese Pöggstall — nebo spíše ještě Zintring, velká obec v okrese Spitz, a Pennikaha je město Pöchlarn, jehož dnešní jméno teprve staletí později se vyskytá. A nyní sledujme seznam dvorů Zöbring leží severně od Pöchlarnu, Zintring mezi Pöchlarnem a Melkem, ale na levém břehu Dunaje. První stará osada na Dunaji za Pöchlarnem a přímo u Zintringu, jen přes Dunaj, je Melk a tamním dvorem z a č í n á seznam. Pak jmenuje nejprve všechny dvory u Dunaje, odtamtud na východ až k Hollenburgu, kde nedaleko vtéká hraniční řeka Chouba do Dunaje, pak sleduje seznam směr na jih podél řeky Traisny (Traisen), odkud se vrací opět k Dunaji, od něhož zase rovným směrem na jih

⁴⁵⁾ Haunthaler: Salzburger Urk.-Buch II-38, N: 21.

⁴⁶⁾ Tamtéž, dále Zahn: Urk.-Buch v. Steiermark I a j.

⁴⁷⁾ Přir. Hist. Atlas d. öst. Alpenländer I l. 5 Linz, 6 Melk, 11 Mürzthal.

⁴⁸⁾ Vancsa: Gesch. NÖ. u. OÖ. s. 146, 153.

až k pramenům Traisny a od nich nazpět k Dunaji ke dvoru Pöchlarmu (Pennikaha), tamodtud na západ až k řece Enži a od Enže na jih do Korutan.

Po Traismaueru následuje »Penninwang«, to je dnešní ves Pöning u Kapellen jižně od Traismaueru, pak »ecclesia Anzonis«, to je Anzenberg u Inzersdorfu a. d. Traisen, dále »Uitanespere (977 nazýván Vuitinespere), což je Weittenegg, zase na Dunaji, dále »ecclesia Ellodis«, to je Loosdorf, jihovýchodně od Weitteneggu, »ecclesia Mingonis«, což je Mainburg, jižně od Loosdorfu, prastará osada, kdysi sídlo zemského soudu, dnes v okrese Kirchberg a. d. Pielach, dále »ad Kumpoldesdorf«, kteréžto místo dnes buď již zaniklo, nebo je to obec Göblasbruck na západ v sousedství Mainburgu u vsi Bösendörflu a Wilhelmsburgu^{49a)}, pak následuje dvůr »ad Rapam«, což není dvůr u řeky Ráby, nýbrž dnešní ves Rabenstein, jižně od Mainburgu, rovněž prastará osada, kdysi sídlo zemského soudu, dnes v okrese Kirchberg a. d. Pielach, dále »ad siccum Sibariam«, což je potůček Zögernbach, který se nedaleko Rabensteinu na jihu u vesnice Zögernbachu (okres Lilienfeld) vlévá do pramenů řeky Traisny^{49b)}. Potom se vrací seznam opět k Dunaji a vypočítává dvory za městem Pöchlarm — nejprve »ad Penikaha«, tedy dvůr u samého města Pöchlarm, pak »ad Salapiugin«, o kterémž jménu jsme právě slyšeli, že znamenalo krajinu křivé Sály mezi řekami Dunajem, Ibsem a Urlem, a po dvoru »ad Salapiugin« přichází na řadu dvůr a kostel »ad Quartinaha«.

Již po smrti Přibinově i Kocelově, když v Karantanii vládl mladý vévoda Arnulf, ale ještě za živobytí jeho otce Karlmana, tedy před r. 888 vyměnil si diakon Gundbato s kostelem Jimramským v Řezné statky. Gundbato dal řezenskému biskupovi svůj statek ad Quartinaha i s kostelem sv. Jana Evangelisty u (iuxta) Bilisaseo a s příslušenstvím; totiž s osadou u potoka (fluvium) Sály, kterou Froprecht kdysi v lénu držel a s osadou Velih⁵⁰⁾. Tuto výměnu sttků Gundbato pak ještě jednou obnovil a v příslušném zápisu jmenuje osady k statku ad Quartinaha příslušné »ad Sala« a »ad Wueligam«⁵¹⁾. Všeobecně se mělo za to, že tu jde o statky v Uhrách, že Quartinaha ležela u Blatenského jezera (iuxta Bilisaseo).

Já usuzuji jinak. Diakon Gundbato nežil v Uhrách, nebo v Dolní Panonii, nýbrž byl diakonem, později arciknězem biskupství frisinského v Bavořích⁵²⁾. Dále! Podle pořadí, v jakém se Quartinaha

^{49a)} Poloha všech těchto dvorů nebyla dosud ani přibližně zjištěna (srov. Vancsa Gesch. NÖ. u. OÖ. 146, 153).

^{49b)} Také potok Zögernbach, přítok Ráby, slul r. 860 »Sal Sauaria« (Haunthaler Salz. Urk.-B.)

⁵⁰⁾ Pez: Thesaur. Anecd. I/3 p. 217 cap. 23.

⁵¹⁾ Ibidem I/3 p. 257 cap. 87.

⁵²⁾ Bitterauf: Traditionen des Hochstiftes Freising I č. 623, 670 a 1021.

v často řečeném seznamu dvorů jmenuje, musil to býti statek v obvodu pozdějšího zemského soudu v Salabergu, neboť všechny předcházející dvory našli jsme v Dol. Rakousích a které dvory další? »Ecclesiam ad Kensi«, to je Gunzing a. d. Zaucha na jižních hranicích soudu v Salabergu, na západ od Wolfsbachu, pak dvůr ad Ternperch, to je Ternberg, v témž směru na západ, jižně od města Štýru (Steyr) v Hor. Rakousích, pak ad Sabnizzam, to je prastará osada Sarning, vedle vsi Pesendorf a kláštera Garsten u města Štýru⁵³⁾, dále dvůr ad Mezilinpach, což je Nesselbach a. d. Krems v téže krajině u Neuhofen, kdež r. 880 také klášter Kremsmünster statky obdržel⁵⁴⁾, dále dvůr »ad Rapam«, to zase není řeka Rába, nýbrž nynější osada Raabach v pol. okresu Kirchdorf, na jihozápad od Štýru, pak následuje dvůr ad Tudleipin, což opět není nějaké zaniklé místo u Radgony (Radkersburg) v jižním Štyrsku, jak se doposud soudilo⁵⁵⁾, nýbrž to je onen nám již známý Döllach mezi pohorím Böses Weibel a Böses Eck r. 1060 Dulieb psaný, na severních hranicích v Korutansku, kde snad byla kdysi ona župa Tudleipin, v pozdějších padělcích uváděná⁵⁶⁾, jestliže vůbec byla; po dvoru Tudleipin jmenuje seznam dvůr ad Sulpam, ale ani ten nemohl býti na řece Sulpě (Sulm), mnohem jižněji v Štyrsku se pramenící, nýbrž to byl dvůr u osady, dnes Zlapp zvané v témže soudním okresu (Winklern), jako Döllach. Neboť řada dvorů, které potom následují, ležely, jak se ostatně uznává, vesměs v Korutanech, a sice ad Lubantam, to je dnes ves Ljubno (Leoben) v okresu Sovodje (Gmünd),

⁵³⁾ Bauernfeind: *Gesch. d. Stadt Steyr* (Steyr 1880) s. 10. Také ves Sarning u Nöchlingu a Persenbeugu píše se r. 998 »Sabinizza« (Meiller: *Babenb. Regesten* 3 č. 3.)

⁵⁴⁾ Hager: *Urk.-Buch v. Kremsmünster* N: 8; Vancsa *Gesch. NÖ. u. OÖ.* 142. *Kirchl. Topographie d. Erzherz. Österreich*, sv. 8 (3. odd., sv. 2), s. 443—444. Klášter Kremsmünster obdržel tehdy současně také nějaké lány na potoku Sále.

⁵⁵⁾ Srov. Haunthaler: *Salzb. Urk.-B. III rejstřík »Tudleipin«*, podobně Zahn: *Urk.-B. v. Steiermark, Monum. Caranth.*, Šafařík: *Slov. Starožitnosti III-513*, Ottův *Naučný Slov.*, heslo »Duljeby« a m. j.

⁵⁶⁾ V listu krále Arnulfa, daném prý arcibiskupovi solnohradskému dne 20. listopadu 890, potvrzují se kostelu solnohradskému znova všechny tyto statky a zde je v pořadí jmen po dvorech ad Siccum Sibariam et ad Pennikaha zařaděna »abbatia ad Mosapurch«, což na Přibínův domnělý hrad Szalawar bylo vztahováno — o tom ještě promluvíme — a hned po Mosapurchu jsou tu zařaděny dvory ad Salapiugin, ad Quartinaha, ecclesia ad Gensi, ad Ruginsfeld, ad Durnauua (Dornau u Radgonu v již. Štyrsku), čímž byli původní badatelé oklamáni. Haunthaler i Zahn ovšem věděli již, že onen list krále Arnulfa je padělek, teprve r. 977 zhotovený (viz *Salzb. Urk.-B. II-56—64*, č. 34), ale neopravili, co dříve o poloze řečených míst bylo stanoveno.

O župě (comitatus) Tudleipin je zmínka pouze v tomto padělků a v listinách, na jeho základě ještě později vydaných. Není tedy dokázáno, že taková župa Tudleipin vůbec kde byla. »Žup« (Ziup) sluje jedno město u pramene řeky Sulpy (viz Haunthaler *Salzb. Urk.-B. II-56—64*, č. 34) — což ale je, jak soudím, pozdější město Schwanberg v již. Štyrsku.

sousedícím s okresem Winklern, pak ad Kurcizam (Görtschitzthal), ad Carantanam ecclesia St. Mariae (dnes Gospa Sveta, Maria Saal), ad Trahoue (dnes Drauhofen Maria Rain), ad Gurniz (dnes Gurnitz, okres Celovec), ad Trebinam (Trefien, okres Bělák, Villach), ad Astaruuizam (Hoch-Osternitz), ad Friesach atd.

Není tedy nikterak odůvodněno, dvůr a kostel ad Quartinaha hledati v Uhrách. Já ho hledal v území zemského soudu v Salabergu a tam jsem jej také našel. Připomínám ještě jednou, že kostel v Quarantinaha byl zasvěcen sv. Janovi Evangelistovi, což také v zápisu Gundbatově se uvádí. K statku patřily osada u potoka Sály a jiná osada, která se jednou nazývá Velih, podruhé Wueliga. Osada u Sály byla nejspíše ves Pesendorf u města Haagu, druhá pak osada je ves Wolfsbach, která r. 863 ještě patřila klášteru altašskému. Patrně si ji Gundbato mezitím za jinou vyměnil. Názvy Velih a Wueliga jsou asi původní názvy osady, jména slovinská. Vlk a Vlkina (přirovnej str. 45.). Wolfsbach je německý překlad toho jména. Nějakou osadu jména Quartinaha nebo Schwarzbach⁵⁷⁾ jsem na mapě marně hledal, ale přímo u Wolfsbachu jižně od vsi Salabergu je stará ves St. Johann, pojmenovaná po svatém, kterému kostel ad Quarantinaha byl zasvěcen. Kde je však ono Bilisaseo, u něhož dle zápisů Gundbatových statek Quartinaha se prostíral? Osada St. Johann leží takřka u samého potoku Weistrah nad starobylou osadou Weistrah. Jméno to je nepochybně německý, ovšem zkomolený překlad slovinského »Bilisaseo«, které asi původně a správně Bila Saza znělo. Neboť v alpských zemích, kde Slované sídlili, setkáváme se velmi často s místním názvem Saza. V Dolních Rakousích čteme ještě dnes jména Saaß, Saaßau, Saaßwald, Sooß, Sooßerberg a Sooßberg a v ostatních zemích je takových jmen ještě více. V Hor. Rakousích na př. najdeme 34 místa jména Sassa. Soudím tedy, že Bilisaseo znamená buď potok nebo osadu Weistrah. Tato osada byla tehdy znamenitým místem, snad hradem. R. 857 směřovala francká výprava proti Čechům k hradu Weistrah⁵⁸⁾. Je možno, že byl tehdy kostel ad Salapiugin, postavený Přibinou a zasvěcený sv. Hroudbertovi, zbořen a že proto Kocel vedle zřícenin tohoto kostela, z nichž vznikla nynější osada Rohrbach, postavil kostel ad Quartinaha. — Se svými důkazy nejsem ale ještě u konce. U onoho Bilisaseo ležel též statek, který Kocel dne 21. března 861 daroval biskupskému kostelu ve Frisingu, kde Gundbato byl arciknězem. Kocel zastával tehdy úřad králov. župana, hraběte — o tom později

⁵⁷⁾ Oesterley (Hist. geograph. Wörterbuch) překládá Quartinaha jménem Schwarzbach a Haunthaler (Salzb. Urk. III) luští Quartinesbach jakožto Schwarzbach bei Golling. V Korutanech jižně od Pliberka (Bleiburg) leží na potoku Mži (Miesbach) ves Schwarzbach a to právě na místě, kde do Mže vtéká jiný potok, rovněž Wistrabach zvaný. Zdá se tedy, že pohanský Weistrah vyvolal křesťanský Schwarzbach.

⁵⁸⁾ Novotný: České Dějiny I-303.

více — a dlel v Řezně. Onomu kostelu věnoval svoje dědictví (hereditas), kteréž měl »prope Pilozuue« v osadě Unampaldi⁵⁹⁾. Pilozuue (u Meichelbecka Pilozsune) je nad vši pochybu totožné s oním Bili-saseo, kdež stál statek Quartinaha. Je tím tedy miněn potok, nebo hrad Weistrah v území soudu Salaberg. Ale přímo v sousedství tohoto území na východ v Ulmerfeldu mělo biskupství frisinské ještě v 10. stol. rozsáhlý majetek, k němuž patřily také dvě podnes kvetoucí vesnice Walmersdorf a Wollmersdorf (obě v pol. okresu Amstetten, jako Salaberg)⁶⁰⁾. To je tedy ta osada Wambaldi, kterou Kocel onomu biskupství věnoval.

Několik let dříve daroval Kocel v přítomnosti hrab. Radboda kostelu sv. Jimrama v Řezně ze svého dědictví do vlastnictví předně vše, co u »Stromogin« dříve Cundpald ve vlastnictví měl a pak co u lénu držel v osadách Reginwartesdorf a Rosdorf⁶¹⁾.

Také o těchto statcích se všeobecně mínilo, také u nás, že ležely v Uhrách v domnělém tamním vévodství Kocelově u jezera Blatenského. Jen o statku Rosdorfu se tušilo, že byl na Dunaji v Hor. Rakousích, tam, kde je dnes Aschach a. d. Donau⁶²⁾. Po mém soudu musíme všechny tři statky »Stromogin«, Reginwartesdorf i Rosdorf hledati v Horních Rakousích, nebo dokonce v Bavořích. Nějaký čas před Kocelem, jistě ale před r. 853 daroval témuž kostelu Jimramskému v Řezně jakýsi statek u Rosdorfu druhý hrabě Východní marky, hrabě Vilém⁶³⁾. O tomto Rosdorfu se soudilo, že ležel u Lince a Aschachu a. d. Donau, tam, kde je dnes ves Landshag. Je to též Rosdorf, který se též v celním řádu z r. 904 připomíná^{64a)}. Poněvadž byl Kocel s hrabětem Vilémem spříbuzněn, jak z pozdějších vývodů se dozvíme, není pochyby, že Rosdorf Kocelův a Rosdorf Vilémův byl jeden a též statek, oběma společný. Po mém soudu nebyl to však onen Rosdorf u Lince, nýbrž Rosdorf u Teissendorfu v okresu Laufen v Bavořích, což na jiném místě doložím^{64b)}.

⁵⁹⁾ Bitterauf: Traditionen des Hochstiftes Freising (Quellen u. Erörterungen z. baycr. u. deutsch. Gesch. Neue Folge sv. IV., s. 696, č. 887, Meichelbeck: Histor. Frising. I/2 p. 353, N: 710; Fontes rerum Austriae. XXXI (Zahn Codex diplom. Frisingensis) N: 18.

⁶⁰⁾ Hist. Atlas d. öst. Alpenländer I l. 5 Linz a Erläuterungen zu diesem Atlas I/2 s. 213.

⁶¹⁾ Pez: Thesaur. Anecd. I/3 p. 233 cap. 50. Prof. Friedrich v Codex diplom. Boh. I-35 datuje toto obdarování Kocelovo na r. 870—880, jelikož však hrabě Radbod, který byl při tom prvním svědkem, již r. 857 úřadu svého pro velezradu byl zbaven (srov. Vancsa Gesch. NÖ. u. OÖ. 165, 172). není pochyby, že věnování toto se událo nejpozději r. 857.

⁶²⁾ Codex diplom. Boh. I rejstřík, heslo »Rosdorf«.

⁶³⁾ Regesta regni Boh. I-853, Pez: Thesaur. Anecd. I/3 p. 16, Mühlbacher Regesta imperii N: 1363.

^{64a)} Vancsa Gesch. NÖ. u. OÖ. 137, 144, 157; Strnadt: Das Land im Norden d. Donau (Arch. f. österr. Gesch., sv. 94, s. 90—93.

^{64b)} Viz str. 43.

Když Gundbato vyměnil s kostelem Jimramským v Řezně statky, obdržel za svůj statek Quartinaha to, co kdysi vévoda Kocel kostelu věnoval u řeky (amnis) Ráby i s těmi nevolníky, již při útěku přes Rábu byli chyceni⁶⁵). To platilo za důkaz, že Kocelovy statky, kostelu Jimramskému věnované, ležeti musely u řeky Ráby v Uhrách. Nevěřil jsem tomu. Když Kocel onomu kostelu tyto statky daroval, nebyl ještě vévodou, ale byl královským županem a sám se v listině nazývá »nejponiženější hrabě« (humillimus comes). Bylo tedy možno, že později jako vévoda věnoval témuž kostelu ještě nějaký statek u řeky Ráby, neboť Jimramský Codex traditionum není ještě v celku vydán a také ono věnování, kde hrabě Vilém tomuto kostelu daroval ves Rossdorf, není dosud nikde uveřejněno, ale pouze královský list, který toto věnování potvrzuje. Nemyslím však, že by byl Kocel klášteru Jimramskému věnováním statku na řece Rábě v Uhrách, od města Řezna tak vzdáleného, valně posloužil. Spíše lze souditi, že řekou »Raba« míněna jest řeka (splavná řeka t. j. amnis) Řezná (Regen), která teče z české Šumavy do Bavor k městu Řeznu a která v 10. stol. »Rada« slula, podobně jako město Řezno, po ní Regensburg zvané, v 9. stol. ještě Radaspona se jmenuje⁶⁶). Na břehu této řeky Regen kvete dosud stará osada, nyní město Regen, a to je ono Reginwartesdorf, které Kocel po nějakém Cundpoldovi v lénu držel a pak Jimramskému kostelu věnoval. Uslyšíme totiž, že nedaleko tamodtud ležel i statek ad Strogmogin. Byl to statek na potoku Strogn, přítoku to říčky Sempt, v oblasti řeky Isary⁶⁷).

Slyšme však, co ještě vypravuje anonymus solnohradský o Přibinovi a Kocelovi. Když obdržel Přibina od krále Ludvíka díl Dolní Pannonie u řeky Sály v léno, počal prý v bažinách Sály stavěti hrad a kolem sebe shromažďovati národ svůj a zem tu velice zvelebovati. A když pevnost r. 850 dostavěl, vysvětil tam arcibiskup solnohradský Luitpramm pod původním kostelem nově postavený kostel ke cti sv. Panny Marie. Slavnosti té účastnilo se přes 30 vznešených pánů, jejichž jména jsou uvedena. My se později k nim vrátíme. V průvodu Kocelově odjížděl arcibiskup od tamtud domů a na cestě vysvětil ještě kostel kněze Sendrata, ke kterému věnoval Kocel celé příslušenství, a kostel kněze Ěrinperta, který Kocel spolu s Engildeem obdaroval. Jeho dva synové a kněz Ěrinbert zůstali tam bydleti. Po době asi 2—3 let vysvětil též arcibiskup na počest sv. Hroudberta (Ruperta) kostel ad Salapiugin, který Přibina se vším příslušenstvím kostelu solnohradskému věnoval. O něm se již dříve mluvilo. Na to poslal Luitpramm,

⁶⁵) Viz poznámku 50.

⁶⁶) Oesterley: Hist. geograph. Wörterbuch, hesla »Regen« a »Regensburg«.

⁶⁷) Přír. str. 42—43.

byv Přibinou o to požádán, umělce a řemeslníky ze Solnohrad, kteří pod městem (infra civitatem) Přibinovým vystavěli kostel, do něhož vloženy byly pozůstatky sv. Adriana. V témž městě byl pak postaven ještě jeden kostel ke cti sv. Jana Křtitele a před městem nebo mimo město (foris civitatem) založil Přibina ještě 11 jiných kostelů. Po smrti Přibinově prý ho následoval Kocel na jeho hradě, který tehdy obdržel nový název Mosapurc (in castro noviter Mosapure vocato) a tam o vánocích r. 864 navštívil Kocela nový arcibiskup solnohradský Adalvín, strávil u něho skoro měsíc a vysvětil v okolí šest kostelů, a když za čas opět do té krajiny (in illam partem) přišel, vysvětil tam další tři kostely a později opět tolik.

Odborná literatura se domnívá, že všechna tato místa ležela v Dolní Pannonii, v Uhrách nebo na jihovýchodních hranicích Štyrska, a že Kocelův hrad Mosapurc (Moosburg) nově tak pojmenovaný byl Přibinova pevnost na řece Zale (Czala) v Uhrách, dříve a později zase Szalavar zvaná. Jednou však vyskytl se již hlas, který tvrdil, že Kocelův Mosapurch nebyl totožný s hradem Szalavarem, onen že stál v Korutanech, tento v Pannonii⁶⁸⁾. Jiní historikové tomu odpirali, jen životopisec Kocelův, Jan Havelka⁶⁹⁾, byl vývody Ginzlovými — ovšem nedostatečnými — tak dalece přesvědčen, že připustil, že Přibina a Kocel vládli sice v Pannonii, ale hrad Moosburg v Korutanech že drželi v lénu. Po mém soudu není tento literární spor ještě rozluštěn a konečné jeho rozřešení nebude ovšem tak snadné. Pokusím se o to. V první řadě připomínám, že anonymus solnohradský jinak jmenuje Přibinovu pevnost na řece Sále (dvakrát za sebou »munimen« a jednou »castrum«), kde stál r. 850 kostel sv. Panny Marie a jinak jeho město (civitas), kde byly postaveny kostely sv. Adriana a sv. Jana Křtitele, ač připouštím, že v oné době byly tyto názvy souznačné. Kocelův hrad Mosapurch sluje vždy castrum. V okolí svého města (foris civitatem) založil Přibina, jak již uvedeno, 11 kostelů, jejichž jména uvádí anonymus solnohradský nejspíše v chronologickém pořádku, jak kdy ony kostely byly založeny. V Uhrách jména tato, nebo podobná, nalezena nebyla a soudilo se, že kostely obdržely časem pojmenování maďarská. Hledal jsem tato místa v Korutanech a tam jsem je vesměs našel. První místo nazývá se D u d l e i b i n. To je často již zmíněná vesnice Döllach u severních hranic korutanských v okrese Winklern. Druhé v řadě jmenované místo je U s s i t i n, což je nepochybně dnešní ves W u t s c h e i n, prastará osada. V okrese celoveckém kvetou ostatně nedaleko od sebe dvě vesničky tohoto jména. Třetí místo B u s i n i z a,

⁶⁸⁾ Ginzl: Gesch. d. Slavenapostel, s. 78.

⁶⁹⁾ J. Havelka: Přibina a Kocel v progr. č. stát. gymn. v Olomouci 1872. Přír. též Novotný: České Dějiny I-291—294, kdež uvedena celá literatura.

od Bužanů samých tak pojmenované, je pravděpodobně buď dnešní osada Poggersdorf, jižně od Wutschein, nebo ves Bösenlacken, obě osady v okrese celoveckém. Dále na sever u města Sveti Vid (St. Veit) je čtvrté místo: Slepilibere, dnes Blindendorf. Jméno pátého místa: Lindaueschirichum zachovalo se dodnes takřka nezměněné ve jménu staré a velké osady Lind ob Velden (Lípa nad Vrbou) v soud. okrese rožáckém (Rossegg). Šesté místo Keisi je buď dnešní Gaisach v okrese celoveckém, nebo prastará obec Gösseling (okres Sv. Vid) u jezera Längssee. Sedmé místo Wiedhereschirichum je ves Weitersdorf v soud. okrese Eberstein, západně od Sv. Vida. Osmé místo, Isangrinischirichum, je osada Irschen v okrese Greifenburg. Jméno Irschen povstalo totiž ze jména Isker (Ischer), obvyklé to zkratky osobního jména Isangrin. V soudním okrese Millstadt leží vesnička Oettern, přivtělená k obci Ober Millstatt. Je možno, že toto Oettern je Přibinovo Otochareschirichum, a dobře si pamatujme, že již Přibina zvěčnil osobní jména Isangrin a Otakar v místních názvích osad jím založených. Další, desáté místo Beatuseschirichum, lze snadno určit. Je to ves Bajtiše (něm. Waidisch) na soujmenném potoku v okr. borovljeském (Ferlach). Poslední pak místo Palmuntischirichum je buď ves Ballramsdorf, nebo ves Baldersdorf, obě v soud. okrese špitálském.

Avšak i kostely, které arcibiskup Adalvín vysvětil, když o vánocích r. 864 navštívil Kocela na hradě jeho Mosapurchu, ležely v osadách, dnes ještě v Korutanech kvetoucích. Ještě na den Božího hodů (25. prosince 864) vyjel si Adalvín v průvodu Kocelově na statek Witimara (in proprietate Witimaris) a vysvětil tam kostel. Nepochybují, že to byla osada, která dnes Waidmansdorf sluje a přímo u města Celovce leží. Na Kocelově statku a d o r t a h u ztrávil Adalvín Nový rok 865, vysvětiv tam kostel ke cti sv. Štěpána. I tento statek (proprietas Chezilonis) lze snadno určit. Je to rozsáhlé panství, později hrabství, které se rozkládalo podél řeky Drávy od města Špitálu až k městu Bějáku (Villach) a které podle hradu tam založeného jméno Ortenburg obdrželo. Byl to i později korunní statek vévodů karantanských⁷⁰⁾ a jeden oddíl tamní vesnice Pusarnitz sluje dodnes St. Stephan⁷¹⁾. V první polovici ledna 865 navštívil Adalvín z hradu Moosburgu nedalekou krajinu u jezera Vrbského (Wörther See), na jehož břehu mělo solnohradské biskupství již tehdy statky⁷²⁾. V jedné z tamních osad zasvětil kostel sv. Petrovi. To je ono místo, které anonymus solnohradský nazývá Weride. Tak se totiž psalo jméno jezera Vrbského (Wörther See)

⁷⁰⁾ Erläuterungen z. Histor. Atlas d. öst. Alpenländer I/4, s. 71.

⁷¹⁾ Hist. Atlas d. öst. Alpenländer I list, Klagenfurt.

⁷²⁾ Erläuterungen z. Hist. Atlas der öst. Alpenländer I/4, s. 109; přír. též Monum. Caranth. III p. 34, č. 897.

ještě staletí později. Dne 15. ledna 865 byl arcibiskup Adalvín v jiné osadě, kterou náš pramen jmenuje *ad Spizzum*. Dnes se tato osada jmenuje Spitzwiese (okres Feldkirchen). Nežli Adalvín svého hostitele opustil, vysvětil konečně ještě dva kostely: v *Termpurchu* (dnes Telenberg v okrese Velikovec, Völkermarkt) a ve »*Fizkere*« (dnes Viškerce v s. okrese Wolfsberg). A když se později do této země opět vrátil, vysvětil kostel *ad Cell* na statku Unzata (*proprium Unzatonis*), to je dnes hlavní město Celovec (Klagenfurt), kostel *ad Ztradach* (dnes Stranach) atd. Je možno, po tom všem ještě pochybovati, že jak pevnost nebo město Přibinovo, tak i Kocelův hrad Mosapurch nestály v Uhrách, nýbrž v Korutanech, tam kde hrad tohoto jména již tehdy vskutku byl, a nejen to, kde tamní hrad Mosapurch byl přímo po smrti Kocelově sídelním hradem i nového vévody Karantanie, Arnulfa, levobočného syna krále Karlmána⁷³⁾.

Se stavbou tohoto korutanského hradu Mosapurchu započalo se prý kolem roku 838⁷⁴⁾, a Regin, nejstarší kronikář korutanský o něm píše⁷⁵⁾: »*castrum munitissimum, quod Mosapurch nuncupatur eo, quo palude impetrabili locus vallatus*«, tedy docela podobně jako popisuje *Conversio Bag. et Quarant.* Přibinovu pevnost na řece Sále (*coepit . . . munimen aedificare in quadam memore et palude Salae fluminis*), ale i v letopočtu je úplná shoda.

R. 838 směřil karantanský hrabě Sallach Přibinu s hrabětem Radbodem, král Ludvík udělil na to Přibinovi ono území na řece Sále a Přibina započal ihned stavěti hrad. Shoda tato je však tím nápadnější, když si blíže všimneme polohy nejstaršího korutanského hradu Karnburgu a hradu Moosburgu. Karnburg, původně Carantana zvaný, ležel v údolí, které se Saalfeld nebo Zollield nazývá⁷⁶⁾. Údolím tím protéká řeka Hlina (Glan) a jen po této řece se může jmenovati Saalfeld. Není tedy pochyby, že Hlina měla za dávných dob — r. 983 slula již Glan⁷⁷⁾ — název Sala neb Zala, podobně jako se jméno řeky Zaly u města Szalavar v Uhrách jednou Sala, jindy Czala psalo. Na pravém břehu Hliny stojí dosud vesnička Karnburg a tvoří s protější osadou Maria Saal na levém břehu Hliny a ještě s jinými vesnicemi velkou obec Maria Saal, ve slovinštině

⁷³⁾ Monum. Germaniae (S. S.) I-591; Boehmer: Regesta imperii N: 1035, 1036, 1051, 1079, Mon. Caranth. III N: 43 a j.

⁷⁴⁾ Oesterley: Hist. geograph. Wörterbuch, heslo »Moosburg«.

⁷⁵⁾ Monum. Caranth. III N: 43.

⁷⁶⁾ Dümmler: Gesch. d. ostfränk. Reiches II-176; Hist. Atlas d. österr. Alpenländer I l. 25. Erläuterungen zu diesem Atlas I/4, s. 109, 115; Mon. Caranth. III-34, N: 90.

⁷⁷⁾ Mon. Caranth. IV, registrum »Glan«. Není ovšem také vyloučeno, že anonymus solnohradský, věda pouze, že sídlo Přibinovo bylo na řece Sále, zaměnil původní Přibinovu residenci v území křivé Sály s pozdějším jeho sídlem v Korutansku neboli — jak on to nazývá — v Dolní Pannonii a že tušil, že Přibinův hrad byl v této krajině na nějaké řece Sále.

Gospa Sveta zvanou. Stará osada Maria Saal s nádherným gotickým chrámem sv. Panny Marie slula původně »Sancta Maria ad Carantanam« — tedy Svatá Marie u Karnburgu — a patřila již před r. 860 biskupství solnohradskému, neboť král Ludvík potvrdil biskupu solnohradskému, jak jsme slyšeli, roku 860 majetek tohoto kostela. Svaté Panně Marii byl ale, jak dříve uvedeno, zasvěcen také onen chrám, který postavil Přibina u své pevnosti na řece Sále vedle původního tamního kostela⁷⁸⁾, kterýž r. 850 za přítomnosti tolika vznešených svědků arcibiskup Luitpramm vysvětlil. Zdá se tedy, že Přibinovo prvotní sídlo v Korutanech bylo starý tamní hrad Carantana, později Karnburg zvaný, že však tento, původního svého významu pozbyl a na pouhé město (civitas) poklesl, když si Přibina po vzoru hradů německých vystavěl nedaleký, pevnější hrad Mosapurch. Tento hrad stál nepochybně dále na východ a blíže Karnburgu, než dnešní, po něm nazvaná a skoro 12 km. od Karnburgu vzdálená ves Moosburg, avšak v krajině dosud bažinaté, na sever i na východ obklíčené řekou Hlinou, na západ řekou Saalach, přítokem solnohradské řeky Salzach a na jih olemovanou jezerem Vrbským, těsně na přítoku řeky Hliny, zvaném Blatnica (něm. Wölfnitzbach). Po tomto přítoku byl původně pojmenován hrad Blatenský a proto také mnich Chrabi nazývá Kocela »Kneza blatnenský«, jak již Dr. J. Stur správně usuzoval⁷⁹⁾, ovšem v domněnce, že Blatno slul prvotně Přibinův hrad Szalavar v Uhrách. Jméno Moosburg obdržel tento hrad teprv r. 865, když tam byl arcibiskup Adalvín hostem Kocelovým. Tehdy byl znova (noviter) pojmenován, a sice po arcibiskupovi Adalvínovi, který pocházel z rodu bavorských hrabat z Moosburgu (u Frisingu)⁸⁰⁾.

Hrad Szalavar na řece Zale v Uhrách neslul vůbec Moosburg. Aspoň ne za dob Přibinových a Kocelových, kterým patrně ani nepatřil. To jméno mu dal teprve původce padělaného majestátu krále Arnulfa z roku 890 a list císaře Otty III. ze dne 1. října 977, na základě tohoto padělku vydaný, ale název ten se neudržel. Szalavar zůstal Szalavarem. Joh. Melich dokazuje sice ve svém článku »Die Herkunft der slaw. Lehnwörter d. ung. Sprache⁸¹⁾«, že na Přibinově hradě Moosburgu, dříve a dnes Szalavar zvaném, byl ještě v 11. stol. kostel sv. Adriana, a to že se shoduje s udáním ve spisu *Conversio Bag. et Quarant.*, který praví, že arcibiskup Luitpramm na Přibinově hradě vystavěl kostel, do něhož uložil ostatky sv. Adriana. Avšak i tento důvod není nikterak podstatný. Je možno,

⁷⁸⁾ Původní kostel v osadě Maria Saal byl postaven již za dob Tasilo- vých, koncem 8. stol. (přir. čl. Korutany, dějiny v Ottově Nauč. Slov.)

⁷⁹⁾ Dr. Stur: Die slaw. Sprachelemente atd. (sv. 176, Sitzg.-Bericht d. Wiener Akademie).

⁸⁰⁾ Kirchh. Topographie d. Erzherz. Österreich, sv. 10 (odd. III 1 sv.) s. 57.

⁸¹⁾ Arch. f. slaw. Philologie, sv. XXXII 92—116.

že na hradě Szalavaru stával kdysi kostel a opatství sv. Adriana — toť dokazuje konečně také onen padělek a další král. listy, na jeho základě vydané — a není také nápadné, že sv. Adrian, neboli Hadrian, byl v celém okolí szalavarském ctěn a vážen, neboť sv. Adrian byl starým Bužanům jedním z nejoblíbenějších svatých⁸²⁾ a nepochybují, že Bužané, jichž stopy jsme našli v župě prešpurské, dříve, než se dostali do zemí rakouských, osídlili také široké oblasti na hranicích Uher a Štyrska. Připouštím dokonce, že Přibina a Kocel se domáhali jakési svrchovanosti též nad těmito Slovany uherskými — Kocel aspoň jmenuje se v pozdějších pramenech také princeps Pannoniae, ba i »princeps totius Pannoniae⁸³⁾. Ale kostel sv. Adriana s jeho pozůstatky, kterýž byl dle svědectví spisu *Conversio Bag. et Carant.* založen »infra civitatem« pod městem Přibinovým, tedy za Karnburgem a za osadou Maria Saal, stál tam ještě staletí později, jen že již tvořil samostatnou osadu: »Svet Adrian«, jejíž jméno později ovšem bylo zkomoleno ve jméno »Schwerianhof«⁸⁴⁾ — dnes je ale úplně zaniklé. Připomínám konečně, že r. 847, když král Ludvík Přibinovi ono území na řece Sále, jemu dříve v léno udělené, daroval, výslovně z něho vyloučil statky, které tam již náležely kostelu solnohradskému. Nadační knihy tohoto kostela počínají se kolem r. 790 a dokazují, že kostel solnohradský ještě před r. 847 nabyl různých statků v nynějším Korutansku⁸⁵⁾, jinými listinami je doloženo, že týž kostel vládl v 9. stol. a počátkem 10. stol. již přechetnými statky v Korutansku, ale o nějakých jeho statcích v Uhrách před pádem Maďarů (koncem 10. stol.) není nikde řeči.

Pokládám proto za dostatečně dokázáno, že ono území na řece Sále, jež Přibina od krále Ludvíka obdržel, neleželo v Uhrách, kam je anonymus solnohradský svojí poznámkou »inferioris Pannoniae« nevědomky přeložil, nýbrž v Korutansku, což se také úplně shoduje s tituly, které Přibinovi a Kocelovi byly přidávány i samými králi franckými. Oba se nazývali »vévodové« (duces) a vévodství byla

⁸²⁾ Po sv. Adrianu neboli Hadrianu je pojmenována řada prastarých osad v zeních Bužanů (Hadersdorf, Hadershofen, Haderswörth), rovněž tak po jeho rodišti St. Andrě v Skotsku (srov. životopis sv. Adriana v *Zedlers Univ. Lexicon*), neméně než 4 osady v Dol. Rakousích a 3 osady v Korutansku.

⁸³⁾ V životopisu sv. Klimenta z 11. stol. Pramen ten není ovšem spolehlivý. (Srov. Havelka: Přibina a Kocel v progr. gymn. v Olomouci 1872 a Jagič: Entstehung d. slaw. Kirchensprache).

⁸⁴⁾ Na mapě zem. soudu v osadě Maria Saal je místo toto ještě vyznačeno (viz Hist. Atlas d. österr. Alpenländer I. 1. 25 Klagenfurt).

⁸⁵⁾ Kolem r. 790 darovali na př. dva bratři kostelu solnohradskému vedle jiných tehdy ještě ke Karantanii příslušejících statků také nějaké dědictví ad Saalfeld super Salam fluvium. Haunthaler (Salzb. Urk.-Buch I p. 36) soudí, že je to dnešní obec Saalfeld na říčce Salach, přítoku to řeky Salzach — tehdy ovšem v území ještě karantanském — ale není vyloučeno, že je tím míněn jižně položený Saalfeld u Karnburgu a tím by bylo i dokázáno, že Hlina kdysi slula Sala.

jen Karantanie, nikdy však Pannonie. V Karantánii byli vévodové, jak jsme slyšeli, od času krále Dagoberta a titul vévodský přešel po Kocelovi také na jeho nástupce Arnulfa, později římského císaře⁸⁶⁾.

Omyl anonyma solnohradského lze však snadno vysvětliti. Církevní úřady a hodnostáři, jimž náš anonymus byl podřízen, libovali si ještě dlouho, když Pannonie již přestala být říšskou provincií, v používání římských a starolatinských jmen zeměpisných a tudíž i v používání jména Pannonia i pojmenovaly jím země a území, které ani původně za dob římských k Pannonii nepatřily. Francí králové přidržovali se již nových, jimi zavedených pojmenování, ale i sám král Ludvík Němec nazývá ještě r. 863 krajinu okolo Tullnu v Dol. Rakousích »in Pannonia«⁸⁷⁾. Tím spíše mohl anonymus solnohradský jižní alpské země, které kdysi pod málo vžitým názvem »Mediterraneum« dělily bývalé Noricum (Horní a Dolní Rakousy) od Pannonie (Maďarsko), ještě r. 873 pojmenovati »Dolní Pannonii«.

Poznání, že Přibina nebyl úředním knížetem moravským, že nesídlil v Nitře, ani na Szalavaru, avšak že původní jeho sídlo bylo v Dolních Rakousích a že sahalo tam vysoko nad Dunaj a že se Přibina později stal i vévodou Bužanů korutanských, nemůže zůstat bez důsledků na pojem všech politických událostí, v nichž jméno jeho a Kocelovo vyniklo⁸⁸⁾.

⁸⁶⁾ Přír. Monum. Caranth. III, Dümmler: Gesch. d. ostfränk. Reiches III.

⁸⁷⁾ Mühlbacher: Regesta imperii N: 1397; Vancsa Gesch. NÖ. u. OÖ. 144, 165.

⁸⁸⁾ V dílech rakouských, zejména vídeňských, historiků jeví se jakýsi úmysl, dokázati, že Slovanstvo v zemích alpských, hlavně však v Dol. Rakousích, bylo záhy a důkladně vyhlazeno a že celá kolonisace těchto dříve málo obydlených neb zrušovaných zemí byla zásluhou německé kultury. (Přír. na př. Vancsa Gesch. NÖ. u. OÖ., s. 106—110, s. 234 a j.) V této pochopitelné snaze nebylo ovšem zlého úmyslu. Jsem dalek toho, autory tak znamenitých a velkolepých děl, jako jsou publikace těchto na slovo vzatých učenců, obviniti, že zapřeli pravdu. Dozajista ne! Oni ji ale neviděli, poněvadž byli ovládnuti předsudkem, že starších dob převzatým, že tomu tak bylo, jak si umínili psáti. Také neznalost řeči slovanských, zejména české, zavinila, že se neseznámili blíže s našimi publikacemi a že vykládali všechna staroslovanská jména za výtvořky germánských kmenů slovesných. Teprve v novější době, když řada nejstarších listin biskupských a klášterních, odpovídajících svým obsahem jejich předpokladu, byla jimi samými zjištěna jakožto padělky z pozdější doby a když němečtí slavisté houževnatě zkoumali rakouská místní jména na jejich původ, dospěvše při tom k výsledku, že počet tamních slovanských jmen je nescíslný, počaly se náhledy jasniti. — Naši historikové těžili, pokud šlo o Sloany alpské, hlavně z děl učenců rakouských, jichž vzorné uspořádání jim bylo zárukou spolehlivých pramenů. A také u nás zase nedokonale znalost jazyka německého, anebo jakási nechť k němu vadila mnohým, jinak odborně nepovolanejším, zabývá se nad potřebu rakouskými edicemi. Toť opět důkaz, že věda musí býti vždy prosta veškeré politiky a že se Čechoslováci a Němci rakouští, spojení tisíciletými tradicemi, mají navzájem podporovati i na polích vědeckých.

Dosud se mělo za to, že vypuzení Přibinovu Mojmirém předcházeli jakýsi bratrovražedný boj — neboť Přibina byl pokládán za Mojmirův příbuzného. Nyní víme, že stáli tehdy na hranicích moravských proti sobě dva slovanské národy nejen různého původu, ale i různé povahy. Bužané, unavení staletým jhem avarským a boji za svoji svobodu⁸⁹⁾, byli náchylní k míru s výbojnými Franky a Bavyry a hleděli tyto ukonejšiti. Staří Moravané vzdorovali naproti tomu podobným nátlakům německých císařů. Bužané byli národ pobožný, přijali na první domluvu víru křesťanskou a stali se jejími nejhorlivějšími zastánci. Není nikde tolik osad pojmenovaných po svatých, jako v zemích Bužanů. Moravané nedůvěřovali kazatelům německým a nechali se ke křesťanství přemluvit teprve apoštoly slovanskými. A to nebyly jediné příčiny nedůvěry a nesvárů mezi oběma sousedy. Bužané nebo-li Dúdlebové byli počtem svým nebezpeční sousedé. Morava byla jimi obklíčena se všech takřka stran. Na jih a na východ seděli Bužané v krajině bratislavské a nejspíše i v Nitransku, na západ v Dolních Rakousích a v Čechách. Vyslovil jsem již dříve domněnku, že Bužané nebyli v Čechách jen v župě později doudlebská zvané na Budějovicku, nýbrž že vnikli do Čech i z Vitorazska na hranice moravské a že stopy jejich objevují se v Čechách i na hranicích bavorských a saských. Také podle vypravování Kosmova musíme souditi, že Lučané a slovanští kmenové v Bílinsku a Litoměřicku nebyli z kmene starých Čechů a jména nejstarších tamních osad ukazují nápadně na stejný jejich původ s Bužany⁹⁰⁾. Zdá se však, že Bužané postoupili v Čechách na sever i z jižních svých sídel.

Hrabata z Luku (z Bogen), s rodem Přemyslovců vícekrát spříbuznění, drželi od pradávných dob až do r. 1242 krajinu okolo města Sušice v lénu od panovníků českých⁹¹⁾ a hrabata z Bogen vyrodili se, jak uslyšíme, nejspíše z rozrodu Kocelových dědiců. Na Přibinu připomíná v Čechách jméno starobylého hradu Přiběnice u Tábora, jméno osady Přiběnice v kraji Žateckém a města Přibyslavi, na Kocela jména osad Kocelovice a Koclov v kraji Pracheňském a Koclěrov v kraji Hradeckém. V 10. stol. vládli českým Doudlebskem Slavníkové. Slyšeli jsme, že sv. Vojtěch, syn Slavníkův, první biskup český, nazývá se v současných pramenech »episcopus Rugorum«, »praesul Rusciae«⁹²⁾. Podle našich vývodů mohlo se jméno »Rugi« vztahovati jen na ruské Slované od řeky Bogu, na

⁸⁹⁾ Jsem přesvědčen, že na bojích Franků s Avary měli Bužané větší účast, než se jim v literatuře přiznává, ač prameny francké samy doznávají, že ve vítězném vojsku Karla Velikého z r. 791 byli vedle Franků a Sasů též Slované.

⁹⁰⁾ Přír. na př. Litoměřice v Čechách s Ljutomer (Luttenberg) ve Štyrsku.

⁹¹⁾ Palacký: Dějiny Českého národu I-334, — ⁹²⁾ viz str. 8.

Bužany. A nemám vskutku pochyby, že Slavníkové byli kdysi vévodové Bužanů, do Čech vniklých. Na západ tvořily hranice jejich panství řeky Surča a Mže (Mies) a tytéž názvy mají dodnes řeky v zemích Bužanů. Na jih byly posledními pomezními hrady Slavníků Doudleby, Chejnov, Netolice. O prvním hradu víme, že byl postaven Bužany. Ale i hrady Chejnov a Netolice jsou pravděpodobně téhož původu. Hlavní sídlo Slavníků, Libice, leželo na vtoku Cidliny do Labe, jak Kosmas výslovně uvádí a ve všech krajích Bužany osídlených setkáváme se s místními názvy: »Cidalaria«, nebo podobně psanými, z čehož se teprve později vyvinuly německé názvy Zeillern a Zeidlern. Teige ⁹³⁾ a Loserth ⁹⁴⁾ pokládají slovanského vévodu »Spoitamora«, který dle letopisů fuldských přijal r. 872 v Řezně křest za otce Slavníkova. Zpoimar — jméno to znělo as správně Spitěmír — slul však i jeden z posledních údělných vévodů karantanských. Do rodu Slavníků počítá se též Rastislav, kníže zlický, s kterým se svatý Václav po dlouhých bojích smířil. Avšak Rastislav jmenoval se i onen kníže, kterého r. 846 král francý Ludvík Němec, příznivec Přibinův, nastolil na knížecí trůn moravský, vypudiv z něho Přibinova nepřítele Mojmíra. Nebyl snad i tento Rastislav jeden z potomků vévodů karantanských, Přibinův příbuzný po meči, Mojmírův snad jen po přeslici? Když Rastislav nevyhověl přáním Franků a Bavorů a vyhověti nemohl, poněvadž by byl tím narazil na velký odpor u svých poddaných Moravanů, vyskytl se jeho synovec Svatopluk, který zjednatí chtěl pořádek. Zajal Rastislava a vydal ho v poutech francému Karlmanovi. Osobní jména, která tak svatě začínají, jako jméno Svatoplukovo, vyšla asi z kmene Bužanů. Také čeští Důdlebové měli zálibu v podobných jménech. Vzpomínám jen na tamního Svatomíra z Němčic z r. 1220 a na jeho soujmenného, králem Přemyslem Otakarem II. pro velezradu odsouzeného potomka⁹⁵⁾ a na Svatoslava či Sulislava, otce Křena z Přiběnic z téže doby.

Když Svatopluk upadl v nemilost u králů francých a byl jimi vězněn, vzbouřili se Moravané, vyvolili si ze svého panovnického rodu knížete Slavomíra a postavili se Frankům na odpor. Těm nezbylo, než Svatopluka sprostiti vězení, svěřiti mu velení nad lidem jemu oddaným, nad Bužany dolnorakouskými, načež provázen syny hraběte Viléma, o nichž ještě uslyšíme, že byli rovněž z Kocelova příbuzenstva, hnal se Svatopluk na Moravu. Tam však

⁹³⁾ Teige Jos.: Blätter aus d. Altböhm. Genealogie (Jahrbuch d. herald. Gesellsch. Adler 1886). Stále ještě vděčně vzpomínám na tohoto vzácného svého přítele z mládí. Byl to pracovník neúmorný a v každém ohledu příkladný!

⁹⁴⁾ Loserth: Der Sturz des Hauses Slavnik (Arch. f. öst. Gesch., sv. 65, s. 19—54).

⁹⁵⁾ Codex dipl. Boh. II 192; Jireček: Vzdělání a osazení pomezných hvozďů českých (Rozpravy kr. č. společ. nauk 1883—1884).

se přesvědčil, že mu Moravané nebudou přát, dokud se nevzdá svých dosavadních spojenců, Franků a Bužanů. Okamžitě se rozhodl — bylo to r. 870 — zradil svoje vojsko a dal Moravany vše pobít, také syny hraběte Viléma, a byl pánem situace⁹⁶). Kocel přišel tím do neočekávaných nesnází. Přes to, že se těšil velkou přízní krále frankého, udržoval dobré styky s pohlaváry Slovanů, nejen v Karantanii, ale i v zemích sousedních, Slovanům již odcizených. Zdá se, že otec jeho Přibina byl mu v tom ohledu dobrým příkladem⁹⁷). Také s Rastislavem moravským a se synovcem jeho Svatoplukem, když tento ještě vládl nad Nitrou, byv tam buď zrozen, nebo jako kníže teprve dosazen, se Kocel v dobrou stýkal. Společně s nimi usiloval o rozmach slovanské církve, jak list papeže Hadriana II. z r. 869, všem třem svědčící, dokazuje⁹⁸). Otec jeho Přibina nebyl již v té době živ. Počátkem r. 861 ještě žil, o vánocích r. 864 byl již mrtev. Dle svědectví anonyma solnohradského byl zabit Moravany. Zdá se tedy, že r. 864, když král Ludvík, nebyv spokojen s vladařením jím dosazeného knížete Rastislava, podnikl novou výpravu proti němu, Přibina jako věrný přívrženec králův zúčastnil se oné výpravy a hodlal zprostředkovati mír s Rastislavem. Byl však, jak pravím, zabit. Přes to nepřerušil Kocel, byv Cyrilem a Metodějem, kteří r. 866 dosti dlouho u něho na hradu Mosapurku přebývali, přesvědčen o dalekosáhlém významu jejich tužeb pro Slovanstvo⁹⁹) svého styku s Rastislavem, který snad usmrcením Přibinovým nebyl vinen, aby však spíše vyhověl svému příznivci, králi frankému, nebo že se později o vině Rastislavově lépe přesvědčil, získal nejspíše sám Svatopluka, by vládě Rastislavově učinil konec. Zrada Svatoplukova musela pak ovšem na Kocela tím více doléhati a jeho posici oslabiti. Kocel přerušil proto asi svoje styky s Moravou, ale nadšen ideami Metodějovými, vypravil ho sám a přímo z Mosapurku do Říma k papeži, přidav mu dvacet čestných mužů ze svých poddaných, a svěřiv mu úlohu, by papeži tlumočil jeho prosbu o nastolení Metodějovo na biskupský stolec v říši Slovanů. Papež Hadrian vyhověl této prosbě, ale Kocel tím znova seslabil svoje postavení, neboť jeho dosavadní příznivci, biskupové solnohradští, řezanští a frisinskí báli se příliš o svůj vliv na Slovany, kdyby těmto byl dán vlastní, národní biskup, pohrozili Kocelovi a Metoděje násilím církevního jeho úřadu zbavili, ba dokonce po 2½ roku věznili. R. 872

⁹⁶) Příř. k tomuto i k dalšímu Novotného České Dějiny I, kde je také uvedena celá literatura.

⁹⁷) Příř. str. 44—45.

⁹⁸) Viz Regesta regni Boh. I a Codex dipl. Boh. I 8.

⁹⁹) Tehdy oběma bratrům přidal z řady svých vzdělaných poddaných 50 žáků, aby se vyučili písmu slovanskému. (Viz Sturz: Die slaw. Sprach-elemente in d. Ortsnamen d. deutschöst.-Alpenländer, sv. 176, d. Sitzungs-berichte d. Wiener Akad.)

zemřel papež Hadrian II. Nový papež Jan VIII. nebyl přítelem ani krále franckého Karlmana ani jmenovaných tří biskupů. Zato, jak se zdá, přál Kocelovi a Metodějovi, který na jeho přísný rozkaz z vězení byl propuštěn a na biskupský svůj stolec opět dosazen¹⁰⁰⁾. Avšak Metoděj nedůvěřoval svým mocným nepřátelům a uchýlil se na Moravu ke knížeti Svatoplukovi. Tím znova otrásl beztoho těžkým postavením Kocelovým i musíme se přímo diviti, že nebyl tento okamžitě potrestán. Kocel byl ovšem muž neobyčejný. Jsa velkého na onu dobu vzdělání, dovedl v několika letech zemi svoji zkolonizovati a zvelebiti. Byl i dobrý diplomat. Srdcem Slovan byl proto Slovanů ctěn a vážen, neváhal však vyhověti Němcům, když tomu zájem jeho národa nebyl na odpor. Přes to je nápadné, že se Kocel právě v době, kdy tolik zdatných mužů kolem něho upadlo v nemilost svých zeměpánů, v postavení svém udržel. Již r. 856 byl králem Ludvíkem Němcem svěřen vrchní dozor nad celou Karantaní nejstaršímu jeho synu Karlmanovi. Tento se dvakrát proti otci svému vzbouřil, poněvadž tento odsoudil jeho tchána hraběte Arnošta. Po prvé r. 861 smluvil se dokonce s Rastislavem moravským. Byl však pokaždé poražen, ale otec se vždy se synem smířil, ponechal ho v jeho úřadě v Karantanii a přiřkl mu r. 866 dokonce i Bavorsy a Východní marky. Za těchto bojů mezi otcem a synem sesadila tato i ona strana všechny dosavadní úředníky, župany, ale Kocel zůstal pánem svého vévodství, zůstal dokonce i županem ve Východní marce, jak ještě uslyšíme, a jak přepis papeže Jana VIII., z r. asi 875 »hraběti Kocelovi«¹⁰¹⁾ svědčí. To přímo nutí k vyhledání, v čem vězela síla jeho posice vůči Karlmanovi a vůči biskupům. Ou est la femme? praví staré pořekadlo francouzské a zdá se, že i Kocela chránila žena. Arnulf, levobočný, ale milovaný syn krále Karlmana, pojal v době, když tento byl vrchním správcem Karantanie, Slovanů, Bužanů za manželku a jistě se nemýlím: žena ta byla dcera Kocelova. Nevíme určitě, kdy Kocel zemřel. R. 875 ještě žil, jak zmíněný již přepis papeže Jana VIII. svědčí. V té době bylo mu také ještě svěřeno velení výpravy proti bouřícím se Chorvátům¹⁰²⁾. Potom není už o něm slechu. Když se r. 876 mladistvý Arnulf stal vévodou v Karantanii, byl již mrtev¹⁰³⁾. Zdá se tedy, že krátce před tím zemřel a že Arnulf jménem své choti — byť i později nepokládáné jemu na roveň — a v zájmu o svého, s ní již zplazeného syna Svatopluka (nar. 871) vévodství Kocelovo na sebe strhl. Aspoň přidává si od r. 876 titul vévody karantanského

¹⁰⁰⁾ Přir. k tomu všemu Jagič: Entstehungsgesch. d. slaw. Kirchensprache str. 40—50.

¹⁰¹⁾ Přir. Codex dipl. Boh. I₁₁ a Regesta regni Boh. I₁₅. Přir. ostatně k tomuto vypravování dotyčné zprávy v Novotného České Děj., Dümmler: Gsch. d. ostfränk. Reiches, citované články dra Stura a Jagiče a j. v.

¹⁰²⁾ Viz studii dra Stura: Die slaw. Sprachelemente atd.

¹⁰³⁾ Pez: Thesaur. anecdot. I/3 p. 257 cap. 87.

a vyvolil si také Kocelův hrad Mosapurc za residenci. O tom však promluvíme blíže v článku následujícím, neboť v rámci této stati zbývá mi projednati jinou ještě otázku, neméně zajímavou: Co víme o rodu Přibinovu, čeho můžeme se dopátrati z daných pramenů o jeho předcích a příbuzných? Přibina pocházel z rodu vévodů karantanských. Na to ukazuje celý sběh vyličených událostí. Dosud se však nikdo nepokusil, rodokmen těchto starých vévodů stopovati. Sam o, vyvolený vůdce několika slovanských národů středoevropských a proslavený v dějinách svým r. 630 dobytým vítězstvím nad íranckým králem Dagobertem, byl též prvním historicky zjištěným panovníkem Slovanů karantanských. Po jeho smrti se říše jeho, jak známo, rozpadla. Slovanští národové, pod jeho žezlem na čas spojení, opět se od sebe oddělili a každý z nich volil si sám svoje knížata. Samo zanechal prý z 12 manželek 22 syny a 15 dcer, neví se však, zdali a kde někdo z nich byl povolán k vévodství¹⁰⁴). Po mém soudu se rod jeho uchoval u Slovanů v zemích alpských. V druhé polovici 7. století vyskytuje se jako vévoda Slovanů v tak zvané marce Vindů, hraničící s Tyrolu, jakýsi Vladuch (Valluch) s příjmením »Spravedlivý«¹⁰⁵). Staré prameny označují tohoto Vladucha za předchůdce a předka prvního vévody karantanského Boruta¹⁰⁶) a to jistě není neodůvodněno, neboť celý Pusterthal v nynějším Tyrolsku byl tehdy i později Slovany karantanskými osídlen a jménem Vladuch honosil se, jak uslyšíme, také jeden z pozdějších vévodů karantanských. O Borutovi byla v novější době projevena domněnka, že byl původem svým prostý sedlák — selský kníže — jen na čas nebezpečí za vůdce národa vyvolený. Tomu však odporuje vše, co je o Borutovi z dějin vůbec známo. Víme, že avarskému nebezpečí neodolal, že však přes to zůstal vévodou, víme, že si přivolal na pomoc Franky a Bavoře a že se pomocí těchto sice zbavil Avarů, zato však že byl svými spojenci donucen, uznati jejich svrchovanost. Bavoři si dokonce odvezli ze slovanského tábora také rukojmě a to mimo Borutova syna Karata též jeho bratrovce Chotěmíra, což je nejlepším důkazem, že nejen Borut sám, ale i celý jeho rod požíval u Slovanů velké vážnosti. Karat a Chotěmír byli pak na vévodském dvoře bavorském vychováni v náboženství křesťanském a zahájili tím obrácení svých poddaných na víru křesťanskou. Když Borut r. 749 zemřel, stal se po přání Slovanů jeho nástupcem Karat, jenž, ačkoliv jen tři léta vládl, zůstal pamětihodným v dějinách svého

¹⁰⁴) Samo panoval 35 let. Do r. 627 klade se počátek jeho vlády. Panoval tedy do r. 662. (Gottl. Ankershofen: Handbuch d. Gesch. des Herzogt. Kärnten II 44.

¹⁰⁵) Ankershofen: Handbuch etc. II 57. Dr. Stur: Die slaw. Sprach-elemente in d. Ortsnamen der ö. Alpenländer (Sitzg.-Bericht Wiener Akad., sv. 176, s. 18).

¹⁰⁶) Ankershofen: II 57—58.

národa, an tento, jak se zdá, teprve po něm jméno Karantanů obdržel. Po Karatovi následoval r. 753, rovněž po přání Slovanů, ale i se svolením franckého krále Pipina, dotčený již bratranec Karatův Chotěmír (Chemmír, Chimmi), který pro stále nebezpečí avarské přeložil hlavní sídlo své do nejbližšího sousedství Bavorů, do krajin kolem jezera Chiemského, patrně po něm tak pojmenovaného. S bavorským vévodou Oatilou a se synem jeho Tasillem II. udržoval Chotěmír dobré přátelství, byl jejich spojencem v bojích proti Frankům a dopomohl r. 763 Tassilovi, že se z nadvlády francké vymanil. Není pochyby, že přátelství obou rodů bylo utvrzeno též vzájemnými sňatky a společnou snahou, obrátiti pohanské Slované na víru křesťanskou. Snahy tyto nenašly ovšem souhlasu u všech poddaných Chotěmírových a tak došlo po jeho smrti r. 769 k povstání proti Bavorům a křesťanským kněžím, které Tasillo teprv r. 772 potlačil. Slovanům znova tak podrobeným dosadil Tasillo za nového vévodu jakéhosi Vladucha — Němci ho jmenovali Waltchun, Waltunc¹⁰⁷). Dosud se nevědělo, byl-li Vladuch z rodu Borutova, nebo jiného původu. Tolik však je o něm známo, že podobně jako Chotěmír byl i on věrným přívržencem vévody Tasilla II. Proto asi r. 788, když Karel Veliký odbojného Tasilla přemohl a sesadil, byl i Vladuch nucen, důstojenství svého se vzdáti. Nástupcem jeho stal se jakýsi Jngo, ale i jeho vévodování brzy se skončilo. Když totiž císař Karel Veliký na hlavu porazil Avary a je zahnal do Pannonie, utvořil z celé, od Avarů tak očištěné říše Slovanů dvě provincie, Karantanii a Východní marku a každou z těchto provincií rozdělil opět na dva díly. Do každého z těchto čtyř dílů dosadil tamním Slovanům jiného národního vévodu — jména jejich jsme již často slyšeli — ale podřídil je svým županům, kteří v úřadech vévodů sídlili. Podle pořadí, v jakém nán anonymus solnohradský uvádí jména těchto čtyř vévodů a jména jejich příslušných županů franckých, byl hrabě Guntram († 801) a po něm hrabě Wernher županem v úřadu vévody Přibyslava, hrabě Alprich županem v úřadu Chotěmírovu, hrabě Goteфриd županem v úřadu Spytěmírovu a hrabě Gerold županem v úřadu Etgara. Krátce po tomto převratu vymohli si Bavoři na králi franckém právo, jmenovati v těchto župách i svoje vlastní župany a tak se stal v župě Guntramově bavorským županem hrabě Helmwin, v župě Alprichově hrabě Albgar, v župě Goteфриdově hrabě Pabo a v župě Geroldově, který nejdéle svůj úřad vykonával (až do r. 828), hrabě Radbod a současně s ním hrabě Vilém¹⁰⁸).

Radbod seděl tedy v úřadu vévody Etgara a poněvadž byl později též příslušným županem Přibinovým, je jakási pravděpodob-

¹⁰⁷) Příř. k tomu všemu velice instruktivní článek »Korutany« v Ottovu Nauč. Slov., kdež je také celá starší i nová literatura uvedena.

¹⁰⁸) Viz Mon. German. (S. S.) XI p. 8—12; Vancsa: Gesch. NÖ. u. OÖ., s. 132, 163—165, Dümmler: Gesch. d. ostfränk. Reiches a. j.

nost, že Etgar byl otcem Přibinovým a že snad zahynul v boji s Mojmiřem, zanechav Přibinu, tehdy určitě ještě mladého¹⁰⁹⁾, jako svého dědice. A není jistě jen náhoda, že se v obvodu župy Radbodovy zachovala památka na tohoto Etgara až dodnes v oje-
dinělých jménech dvou osad, vesničky Eckartsbergu v soudním ob-
vodu Melk a větší obce Eckartsau v soudním okrese Groß Enzersdorf
(pol. okr. Most n. Litavou)¹¹⁰⁾. Vzpomeneme-li si, že nedaleko Melku
na západ měl Přibina svoje rodné statky, můžeme směle tvrditi,
že obě tyto osady tvořily jaksi původní hranice údělu Etgarova.
Až za Vídeň na dnešní hranice moravské a uherské sahál jeho
úděl a tamodtud byl Mojmiřem zahnán za řeku Choubu. — Severní
hranici Přibinových statků u potoka křivé Sály tvořila zátoka
(Bucht) Dunaje u Nieder-Wallsee. Ve své věnovací listině, dané
klášteru altašskému a potvrzené r. 861 králem Ludvíkem Němcem,
nazývá Přibina tuto hranici »Waltungesbuh«. Patrně ji tak pojme-
noval buď Přibina sám, nebo již jeho otec po dříve dotčeném vévo-
dovi Vladuchovi, nebo-li Waltungovi a tato úvaha svádí nás k další
domněnce, že Etgar byl synem Vladuchovým. Jméno Wallsee připa-
tovalo mi jméno jezera Wallského (Wallersee) v Solnohradsku
u Seekirchen a Neumarktu na severovýchodních hranicích Solnohrad-
ska a Hor. Rakous. A jaké tu neočekávané překvapení! Pátraje po
dějinách této krajiny, najdu, že ji získal kostel solnohradský teprve
kolem r. 790, a to darem dvou bratrů šlechticů (fratres et nobiles
viri) Madahelma a Kozilla¹¹¹⁾. Nepochyboval jsem ani okamžik,
že tito bratři náleželi k rodu Přibinovu, hledal jsem dále, při čemž
velmi vydatným pramenem byly mi po této stránce prastaré na-
dační knihy biskupství frisinského, které nedávno teprve znova tis-
kem vydal bavorský učenec Theodor Bitterauf¹¹²⁾. Zde čteme v zá-
pisech z 8., 9. a 10. stol. přecetná osobní jména slovanská, a to ni-
koliv jen u lidu poddaného, nýbrž i v listinách bavorských vévodů,
v řadě vznešených svědků a velkostatkářů. Velmi často objevují se
tu jména Cozillo, Cozhelm, Cozolt, Cozilt, Cozpald, Cozpert, Coz-
liup. Po mém soudu jsou všechna tato jména utvořena z téhož staro-
slovanského kmene »H o t i« = voluntas, alacritas animi, z něhož
vznikla i jména Chotěmír a Chetmír. Také jména Cotapert, Cota-
helm, Cotania a pod. jsou téhož původu a snad i jména Huto, Hato, vlaš-
skými pisáři Uto a Ato psaná. Germanisté odvozují tato jména od
germánského prý kmene Hathu. Připouštím, že to byl kmen oběma
národům společný, ale v tomto případě můžeme z obsahu listin, ze
jmen svědků a příbuzných spíše souditi, že nositelé těchto jmen byli

¹⁰⁹⁾ Přibina žil ještě 30 let později.

¹¹⁰⁾ Special-Repertor. v. NÖ. (Wien 1915), s. 18, 60.

¹¹¹⁾ Haunthaler: Salz. Urk. Buch I 37, 51.

¹¹²⁾ Dílo jeho jsem již vícekrát citoval. Má titul: Traditionen des
Hochstiftes Freising a vyšlo v novém pořadí (Neue Folge) sbírky: Quellen
u. Erläuterungen zur baier. u. deutsch. Gesch., svazek IV a V.

původu slovanského a že si Bavoři jména jejich teprve časem přisvojili, vyměňivše původní přípony slovanské -il, -ilt, -olt a -liup za přípony německé -helm, -pald, -pert atd.^{113a}). Čteme zde ostatně také jiná osobní jména, jež dosud byla vyhlášena za ryze germánská a o nichž bych nyní, po svém bedlivém pátrání v knihách frisinských, soudil, že pocházela od Slovanů, nebo že aspoň také u nich byla domácí. Jsou to na př. jména Pabo, Toto, Petto, Radbod (Ratpot) a Timo. Jméno Pabo povstalo z kmene pavu, pavo, jméno Tato z kmene Tat (Tatomír). Jméno Petto je totožné s jménem Poato, Puto, Puta, jméno Radbod s jménem Ratpot, Rachoth = Rachota^{113b}), jméno Timo s jménem Tiemo = Téma. Kdo se totiž jen poněkud veče v zápisy knih frisinských, pozná, že písaři osobní i místní jména zcela libovolně psali, jak jim právě ve své mluvě rozuměli. Když je slyšeli od Slovanů, zněla jim jinak a jinak opět z úst Němců. Samohlásky a, e, i, o, u byly jim takřka totožné. Jména Půta a Toto psali Poato, Puto, Petto, Pettuli, Tato, Tuto, Teto. Tutili. Souhlásky b, d, p, t a v (f) stále zaměňovali a nejen to. Jméno Adalbert psali n. př. Oadalbert, Madalbert, Moatpert a Arperht, jméno Gaio neobvykle různě: Keio, Eio, Aio, Oaio, Meio, Maio, Maiol, Magol, Magahelm, Madahelm. Za takových okolností je ovšem těžko, dokázat totožnost osob a dokonce sestavovati rodokmen. Doufám ale přes to, že se mi podařilo, vypátrati skoro celé starší příbuzenstvo Přibinovo. V příloze k tomuto dílu najde laskavý čtenář souborný její přehled. Vývody moje nebudou ovšem bezvadné a úplné, je to první a dosti odvážný pokus, myslím však, že vyvolají zájem povolanějších odborníků a tito že opraví, v čem jsem pochybil. Nemohu zde také blíže doložit, na základě jakých důkazů a úvah jsem jednotlivé rodiny a generace seřadil a rodokmen svůj sestavil. Celý ten přehled nežádá vůbec, aby byl pokládán za nezvratný výsledek mých výzkumů. Chci jím pouze znázorniti, jak se asi tento rozrod Borutovců po mém soudu udál a označuji proto filiace listinami doložené jinak, než filiace jen domnělé. Kdo by si však přál, vyhledati moje prameny a porovnat je s mými vývody, tomu bude dobrým vodítkem výborný rejstřík k Bitteraufovu dílu, z něhož téměř všechna data jsou čerpána, pokud nejsou na jiném místě zvláště doložena. Vedle jmen osobních nutno si tu všimnouti i jmen statků,

^{113a}) Přír. k tomu a k dalšímu Miklosich: Die Bildung d. slaw. Personennamen (Denkschriften d. Wiener Akad. X 215—319).

^{113b}) Ještě v 12. stol. byli si Němci v Dol. Rakousích dobře vědomi, že jméno Rapota vzniklo ze slovanského jména Rachota a znali též jeho význam. Jeden z tehdejších předků pánů z Kuenringu, Hadamar I., býval v mladých svých letech buď vychováván nebo v jakési rytířské službě u hr. Rapoty a dostal proto přezdívku »Rapotač«, »garulus«, kterou Němci správně přeložili slovem »Spede«, což v středověké němčině znamenalo tolik, jako rapotač = der Schwätzer, der Lautsprechende. Přír. k tomu můj článek o pánech z Kuenringu ve svazku druhém.

které jednotlivým členům rodu náležely. Většinou byly to statky rodové, o něž se potomci původních držitelů dělili, a tu nebylo rozdílu mezi potomky po meči a potomky po přeslici. Každý nový člen rodu dostal svůj podíl (»porcionem«) a tak se přichlebili na statky Borutovců i rodové cizí a Borutovci opačně na statky jiných rodů. Ve svém přehledu mám k tomu zřetel a pojal jsem do něho též podílňiky, o nichž se nezdá, že jsou Borutovci. Takovým rodovým zbožím Borutovců byly zejména statky, které se v původních zápisech knih frisinských píší: Filusa, Holzen, Holzhusir, Holzhusun, Mosaha, Niuuara (Neufahrn), Oassinuanc, Phetarah, Rota, Tussindorf, a Zollinga, dále statky na řekách a říčkách Amper, Bachrain (Bahharum), Isen (přítok Innu), Isara (přítok Dunaje), Poasenpah (Pesenbach), Poatilinpah (Bittelbach), Pritilinpah, Rotapah, Rotipah, Stroagan a Uirma (odtok jezera Würmsee). Bitterauf klade všechny tyto statky do Bavor. Dokud Avaři panovali v Dolních Rakousích a Štyrsku a dokud ohrožovali celé dnešní Hor. Rakousy a Korutansko, uchýlovali se potomci Borutovi do západních končin jeho říše a chlebili na tamních jeho statecích a na statecích předních rodin bavorských a husiovských, do nichž se přiženili. Když však ke sklonu 8. stol. Avaři země alpské zase vyklidili, byvše spojenými silami Franků, Bavorů a Slovanů zahnáni do Uher, táhli se Borutovci k opuštěným svým statkům ve východních zemích alpských a počali i tyto kostelům a klášterům rozdávat. Z toho důvodu nejsem ve všem téhož mínění jako Bitterauf a soudím, že několik zpředu uvedených statků musíme spíše hledati v Korutanech než v Bavorsku¹¹⁴⁾. Bitterauf vůbec přehlédl, že biskupský kostel frisinský měl v Korutanech od pradávných časů několik statků, zejména kolem Mosapurku a kolem jezera Vrbského, o nichž se dosud nevědělo, kdy jich ten kostel nabyl¹¹⁵⁾. R. 793 věnoval na př. hrabě Helmvin, současně podílňík na statecích Filusa a Tussindorf, kostelu Frisinskému tři osady: Kaozesheim, Chunigescheid a Chrichestad a nějaký statek in pago Saualafelda¹¹⁶⁾. Bitterauf klade je vesměs do Bavor a Saualafelda řeší jakožto Schwalbengau. Není však pochyby, že to byly dnešní vesnice u jezera Vrbského Kottwein, Kunitz a Gratschach v okrese Bělák (Villach) v Korutanech, které kostelu frisinskému ještě r. 1150 náležely¹¹⁷⁾ a že statek »in pago Saualafelda neležel v neznámém Schwalbengau, nýbrž v údolí Saalafeld nedaleko Karnburgu. U jezera Vrbského (ad Ueride) a nikoliv v Bavořích u Wörthu jest nám hledati též statek, který věnoval kostelu frisinskému v l. 804–807 Helmvi-

¹¹⁴⁾ Ve svém přehledu píší jména statků, jejichž polohu pokládám za nespornou, nynějším jejich jménem, jména ostatních uvádím v původním jejich znění.

¹¹⁵⁾ Erläuterungen z. Hist. Atlas d. öst. Alpenländer I/4, s. 91.

¹¹⁶⁾ Bitterauf č. 166 a, b.

¹¹⁷⁾ Monum. Caranth. III., č. 897.

nův společník Otakar¹¹⁸⁾. Ve statku Filusa vidí Bitterauf dnešní ves Frauenvils, ve statku Ossianuuanc dnešní ves Jessenwang, ve statku Rotapah dnešní Rotbach a ve statku Rotinpah dnešní Rettenbach, vesměs v Bavorsku. Já tuším, že všechny čtyry statky byly spíše v Korutanech a soudím, že je Filusa dnes ves Fleisz u Döllachu v okrese Winklern, Oassinuuanc dnes Ossiach neb Ossiachberg u jezera Osojského (Ossiacher See) a Rotapah a Rotinpah dnešní ves Rottendorf na druhém konci tohoto jezera. Také statky Mosaha a Pritilinpach klade Bitterauf jen do Bavor, poněvadž tam ves Prittelbach (okres Dachau) dosud je, ale potok Prittelbach, dnes Pirknický potok pojmenovaný, byl v Korutanech, a Brettbach v Dol. Rakousích (soud. okres Haag) nazýval se kdysi také Pritilinpach. Většina statků ležela arcíť v dnešním Bavorsku. Jeden z největších z nich byl statek Tussindorf, dnes Teissindorf v okrese Laufen na hranicích solnohradských. Kolem r. 790 chlebělo na tomto statku 16 šlechticů¹¹⁹⁾, tam zrozených, nebo tam přižených. V řadě jich čteme také hraběte Helmvína, který se o svůj tamní podíl sdílel s Otakarem, dále Kozila, Rapotu, Pabu, Viléma atd.

Statky Holzhusir a Holzhusun patřily, jak se zdá, původně předním rodinám kmene Husiů a soudím, že se Borutovci do nich teprv přiženili. Statek Poatilinpah, dnes Bittelbach, obdržel jméno patrně po Puotovi (Pettovi), který se hned v nejstarší listině z r. 744 připomíná jako zvěčnělý otec Moatpertův. Soudě dle jmen svědků v této listině, a poněvadž se jméno jeho v rodě Borutovců udrželo po staletí — později se psalo Poto, Boto — jsem přesvědčen, že to byl předek oné ratolesti, která s vévodou Chotěmírem pocházela od bratra Borutova. Statky na řece Isen a v oblasti Isary — Isara byla dle všeho západní hranice sídel slovanských Husiů — patřily již Borutovi nebo jeho bratru a zdá se, že je tito vyženili. Do řeky Amper, přítoku to Isary, vlévá se na západ od města Deggen-dorfu potok, dnes Strogn zvaný, který v nejstarších zápisech Stroa-gun se jmenuje. Také tam měli Borutovci starý rodový statek, k němuž i blízká soujmenná osada — dnes Unter-Strogn — patřila a to je ten statek Stromogin, který Kocel kolem r. 857 kostelu Jimramskému v Řezně věnoval. Kocel píše ve věnovací listině, že daruje řečenému kostelu onen díl tohoto statku, který kdysi Cundpaldovi patřil a spolu s ním i léno jeho v osadách Rossdorfu a Reginwartesdorfu¹²⁰⁾. Dříve bylo velkou záhadou, kde tyto statky vůbec

¹¹⁸⁾ Bitterauf č. 232. Tomu není na odpor, že též Otakar držel současně také statky v Bavořích.

¹¹⁹⁾ Haunthaler: Salz. Urk.-B. I 39. Za šlechtice považovali Bavoři všechny členy vévodského rodu Borutovského a tito sami si titul šlechticů přidávali. — Jeden z nich Pabo (Poapo) píše k r. 765 »ego in dei nomine Poapo vir nobilis congregavi multitudinem parentum (ochránců) meorum nobilium virorum per quandam dubitationem filiorum meorum, (Bitterauf č. 23.)

¹²⁰⁾ Viz str. 25.

ležely, dnes je nám vše jasno. Cundpald náležel k příbuzenstvu tehdejších držitelů statku Stroagun, byl také jejich sousedem a Cundpato, který si později vyměnil od biskupa řezenského Kocelův statek ad Stromogin za statek Quartinaha, byl též příbuzný Borutovců a podílník na Cundpaldových statcích Zolling a Gerlhausen¹²¹⁾. Hrabě Vilém, který krátce před Kocelem¹²²⁾, kostelu Jimramskému také jeden statek Rosssdorf věnoval, pocházel asi rovněž z tohoto rodu a není pochyby, že jeho Rosssdorf a Rosssdorf Kocelův byl jeden a týž statek. Nemyslím však, že to byla osada, dnes Landhag u Lince, nýbrž spíše ves Rosssdorf u Teissendorfu v Bavořích. Osada Reginwartesdorf je však nepochybně dnešní městys Řezné (Regen) na řece Řezné, na sev.-vých. od Deggendorfu, jak jsem dříve již usuzoval^{123a)}. Po kom Kocel nebo otec jeho tyto statky zdědil, zůstává prozatím otázkou. Uslyšíme, že dědici jeho drželi také ještě jiné statky Borutovců, zejména nějaké statky u Teissendorfu, na řece Isen, dále Borutilův statek Holzhusun a statky Poatilinpah^{123b)}, a proto soudím, že buď otec Kocelův Přibina nebo matka jeho anebo oba pocházeti museli z rodu Borutova. Dříve vyslovil jsem domněnku, že Přibina byl synem Etgarovým a vnukem vévody Vladucha. Řekl jsem již, že nebylo dosud známo, zdali Vladuch náležel k rodu Borutovců, není ale také příčiny o tom pochybovati. Jméno Vladuch = Waltunc vyskytuje se i v rodě Borutovců. Všickni Borutovci stali se za bavorského vévody Tasilla II. poddanými Bavorů a je zajisté jen pravděpodobno, že Tasillo, který Slovanům karantanským, potlačiv r. 772 jejich vzpouru, onoho Vladucha za vévodu dosadil, volbu svoji dobře si rozmyslel a že na tento úřad nikoho jiného nepovýšil, než toho, jehož rod mu byl oddán a u Slovanů zároveň byl ctěn a vážen. A tu neměl velkého výběru. Šlechty u tehdejších Slovanů nebylo a nevíme též o nějakém jiném vévodském rodu, který by býval nad Slovaný karantanskými kdysi panoval. Dvakrát za sebou vyprosili si Slované za panovníka Borutovce, nejprve Karata, po druhé Chotěmíra. Po třetí sotva jinak volili. V letech 764—770 připomíná se v listinách Borutovců jako svědek jakýsi Walhoth a Uuallunc^{124a)}. Kolem r. 770 byl týž »Uualod« společně s Pabem a Rachotou (Rachoth) podílíkem na rodovém statku Filusa^{124b)}. Není pochyby, že tento Walhot neb Walloď slul správně Vladuch a je možno, že on to byl, který se nějaký rok později — po r. 772 — stal vévodou. V knihách frisinských jména jeho dále nečteme. Až teprve v l. 826¹²⁵⁾ a 827¹²⁶⁾ setkáváme se tam

¹²¹⁾ Příř. přehled Borutovců v příloze.

¹²²⁾ Viz str. 25.

^{123a)} Viz str. 26.

^{123b)} Příř. str. 54.

^{124a)} Billerauf č. 21, 39.

^{124b)} Tamtéž č. 40.

¹²⁵⁾ Tamtéž č. 535.

¹²⁶⁾ Tamtéž č. 548.

opět s jmény Walthunc a Wolchuni a nositel těchto jmen byl tehdy jeden z nejstarších kmetů v dlouhé řadě starců z pokolení Borutova. A to dobře se shoduje s mojí domněnkou. Slyšeli jsme již, že francký císař Karel Veliký r. 788 sesadil odbojného bavorského vévodu Tasilla II. a že stejný asi osud stihl Tasillova věrného přívržence, slovanského vévodu Vladucha. I když na to není přesných důkazů, můžeme směle předpokládati, že se Vladuch po tragickém konci svého příznivce Tasilla uchýlil do soukromí, že zůstal v Bavořích, kde ztrávil své mládí, svoje nejlepší léta, kde měl přízeň a pak chápeme, jak se to asi událo, že se nám bývalý vévoda slovanský r. 827 objevuje v čele nejstarších kmetů bavorských. Staříčský tento Vladuch bavorský měl také bratra Imicha, neboli Imihha¹²⁷⁾ a proto není věru pochyby, že tento bratr Vladuchův byl onen Ingo, který se stal po Vladuchovi vévodou, jak bylo dříve již pověděno. Mnohem choulostivější je otázka, zdali nástupci Ingovi, údělní vévodové Přibyslav, Chotěmír, Spytěmír a Etgar byli vskutku synové Vladuchovi, jak jsem dříve z jiných důvodů usuzoval. Doufám však, že jsem se nemýlil ani v tomto bodu. Přibyslav měl úděl svůj v župě hraběte Helmvína, která sahala od řeky Isary až k řece Enzi a odtamtud na jih až k Drávě. Tam Borutovci od dob vévodů Karata a Chotěmíra zdomácněli, tam měli svoje hlavní sídla, většinu svých statků. Karel Veliký nemohl tamním Slovanům jiného vévodu vnutiti, než člena rodu, jemuž po celé století uvykli. Ostatní tři vévodové měli ale úděly své v zemích, kde Borutovci delší čas již nevládli. Jejich poddaní byli až do konce 8. stol. pod hrůzovládou Avarů a byli na rozdíl od Slovanů v údělu Přibyslavovu ponejvíce ještě pohané. Avšak ani Slovanům v těchto údělech nedal francký císař jistě žádných jiných náčelníků, než těch, o nichž byl přesvědčen, že budou vladařiti v jeho intencích, že lid svůj budou směřovati s vírou křesťanskou a s nadvládou franckou. A tu opět neměl volby. Jen Borutovci se v těchto úkolech již osvědčili. Nápadné je ovšem, že Vladuch byl horlivým křesťanem, kdežto Přibina, domnělý jeho vnuk, byl pokřtěn teprve jako mladý muž, když byl kolem r. 833 z údělu svého Mojmírem vypuzen. Zdánlivý tento rozpor lze však snadno vysvětliti. Také Slované v Dol. Rakousích, které otec Přibinův na svůj úděl obdržel, bývali dříve poddaní Avarů a žili proto ještě v pohanství. Z toho důvodu musel snad otec Přibinův svoji křesťanskou víru z počátku zapřítí a tím bylo asi zaviněno, že Přibina nebyl do r. 833 pokřtěn. Jinak ale vše ukazuje na jeho původ z Borutovců bavorských. Pohlédme jen na seznam hostův, které Přibina r. 850 pozval k slavnostnímu vysvěcení nově postaveného kostela Panny Marie u hradu Karnburgu¹²⁸⁾. Na prvním místě jmenuje se zde Chezil, náš Kocel. Jako následník jediného ještě panujícího vévody stojí

¹²⁷⁾ Tamtéž č. 535.

¹²⁸⁾ Viz str. 26.

v čele celého rodu. Za ním se řadí: Unzat, Chotěmír, Liutomír, Zkurben, Siliz¹²⁹⁾, Vlkina¹³⁰⁾, Vitemír¹³¹⁾, Trebiz, Brisanz, Zuenin¹³²⁾, Zeska, Crimusi, Goimar (Gaio), Zistilo¹³³⁾ (Čestilo), Altnart (Adelnart) Willehelm, Frodepreht, Scrot, Gunther, Arfrid, Nidrih (Nithart), Isampero, Rato (Ratold), Deotrih, Madalperht, Engilhart, Walthar, Deotpad — skoro všem to jména, s nimiž se setkáváme v rodokmenu Borutovců bavorských. Jsem ostatně přesvědčen, že Přibina a Kocel pocházeli z rodu Borutovců nejen po meči, ale i po přeslici. Zdá se totiž, že také matka a manželka Přibinova byly z rodu Borutovců bavorských, a to nejspíše z oné ratolesti, která byla s vůdčím rodem kmene Husiů nejbližší spříbuzněna. Již na jiném místě (přir. str. 10) vyslovil jsem domněnku, že Husiové pocházeli z území, kdysi bulharského, kde dnes stojí rumunské město Husi na hranicích ruských. Do tamté krajiny — »k Bulharům« — prchl ale Přibina, když se s hrabětem Radbodem nepohodl. Nehledal tam snad pomoci u mocnějších příbuzných své matky? Původní úděl Etgarův — soudíme-li podle polohy osady Eckartsberg u Melku — nesahal na západ přes krajinu křivé Sály. Krajiny té nabyl tedy Etgar nejspíše teprve později, snad věnem své manželky. Počátkem 9. stol. měl v oné krajině Borutovec Luitrat (Luitpram) statky Mosaha a Pleoningas¹³⁴⁾, dnes vesničky Mosig a Plenck v soud. okresu Haag.

¹²⁹⁾ Unzata, Chotěmíra, Liutomíra, Zkurbena a Silize pokládám za potomky (syny) vévodů Chotěmíra a Spytěmíra. Chotěmír měl dle všeho úděl svůj v Hor. Rakousích, v jihozápadní části Dol. Rakous — v pozdější župě Grunzwittigau — a v severozápadním Štyrsku až k řece Muře, Spytěmír v ostatním Štyrsku až za hranice uherské. Jméno Unzatovo je odvozeno od kraňského potoka Unz, části to řeky Lublanice a s jménem jeho souvisí jméno městyse Unzenmarkt v okresu Judenburg v Štyrsku a snad i horní obce Unken v Solnohradsku. V Korutanech patřil mu statek, na jehož místě stojí dnes hlavní město Celovec. Borutovec Cozperť měl kol r. 776 syna, jehož jméno se píše Unarc. Patrně se také jmenoval Unzat. Liutomír byl snad zakladatelem okres. města Ljutomír (Luttenberg) ve Štyrsku. Jméno Zkurben je odvozeno od kmene Skrub (přir. Miklosich). — Bavoři psali to jméno: Srot. — Siliz slul asi správně Cjili — též u nás v Čechách bývalo jméno Cíl oblíbeno — a byl snad zakladatel města Celje (Cilli) ve Štyrsku. V zápisech frisinských píše se toto jméno Cello nebo Zello.

¹³⁰⁾ Na Vlkina připomíná jméno vesnice Vlkina (Wulgam, něm. Wolfsbach) v krajině křivé Sály. Je možno, že to byl mladší syn Etgarův, bratr Přibinův.

¹³¹⁾ Vitemír držel statek v Korutanech (viz. str. 28). On a oba následující hosté: Trebiz a Brisenz byli snad potomky vévody Přibyslava. Trebiz slulo kdysi město Tarvis, ale i několik vesnic v Korutansku. Na Brisenze (Březinu) připomínají v Korutanech jména tří osad Breznica.

¹³²⁾ Zuennina řeším jako Svojmíra (kmen Svoj = suus). Soudím, že to je totéž jméno, které v Bavořích psali Uanninc.

¹³³⁾ Zistilo nazýval se správně Čestilo. Jméno je odvozeno od kmene Česti (štěstí) = fortuna (Miklosich).

¹³⁴⁾ Bitterauf č. 305, 372. Bitterauf klade ovšem také tyto statky do Bavor; proč je v krajině křivé Sály tuším, uslyšíme na jiném místě.

Luitrat držel s bratrem svým Isangrinem též statek Holzhužir a r. 791 přel se s jinými ještě dědici Husiů o další jejich statky¹³⁵). Isangrin slul však též jeden z nejbližších příbuzných Přibinových, neboť po něm nazval Přibina kolem r. 850 kostel Isangrinischirichum jím v Korutanech založený¹³⁶). V listinách bratrů Luitrata a Isangrina připomíná se stále jako svědek Nithart¹³⁷), který v l. 816 až 836 držel v lénu od biskupa frisinského statek Pirthilindorf neboli Pirthilinchirichum, kdysi otcem jeho (Borutilem = Pirtilem) kostelu frisinskému darovaný^{138a}). To byl nepochybně též Nithart, který se r. 850 uvádí v seznamu hostů Přibinových a statek jeho soiva ležel v Bavorsku, jak Bitterauf míní. My se k této otázce ještě vrátíme. Není pravdě nepodobno, že po tomto Nithartu dostala jméno i ona Nitraua — dnes Niederau — Niederhart — která do historie Přibinovy přivedla tolik zmatku a klamu^{138b}).

¹³⁵) Bitterauf č. 142, 148, 149. Přir. též k rodokmenu Borutovců v příloze.

¹³⁶) Viz str. 28.

¹³⁷) Bitterauf č. 148, 149, 196, 215, 277, 637.

^{138a}) Tamtéž č. 364, 620.

^{138b}) R. 845 sešli se k poradě tehdejší biskup frisinský Erchambert a hrabě Pabo v osadě »Nithartischirichum«. Při tom věnoval známý nám již Cundpato, syn hraběte Alprika, kostelu frisinskému osadu Crumpinbach (dnes Krumbach v okrese Lilienfeld v Dol. Rakousích a nikoliv Grimmelbach v Bavorsku, jak Bitterauf č. 670 tvrdí). Poněvadž Cundpato držel v krajině křivé Sály statek Quartinaha a otec jeho Alplik byl hrabětem v krajích poddunajských, hrabě Pabo ale v krajích ještě vzdálenějších — ve východ. Štyrsku, je velice pravděpodobno, že si oba hodnostáři přišli navzájem vstříc, že schůzka jejich se udála v krajině křivé Sály nad Dunajem a že osada Nithartischirichum byla právě ona Přibinova Nitraua, kde již před r. 836 — jak jsme dříve slyšeli — byl založen křesťanský kostel.

C.

KOCELOVI DĚDICOVÉ.

Již v předcházejícím článku jsem se zmínil o tom, že je nanejvýše pravděpodobno, že první manželka pozdějšího krále a římského císaře Arnulfa byla dcerou Kocelovou. Slula Helonrada neboji Ellinrata¹³⁹⁾ a nebyla, zejména později, když manžel její nastoupil na trůn královský a císařský, jemu pokládána na roveň. Avšak Arnulf nepřestal děti z tohoto manželství zplozené — syny Svatopluka a Radboda a dceru Ellinradu — milovati a o jejich budoucnost se starati. Starší jeho syn z tohoto lože, již r. 871 narozený, obdržel — jak uvedeno — jméno Svatopluk (Zwentibolch) a od dávných časů nebylo jiného mínění, než že byl tak pokřtěn po Svatoplukovi, knížeti moravském. To však byl velký omyl. Knížete Svatopluka, který rok před tím francké vojsko zradil a pobíti dal, by Arnulf, tehdy sám ještě nezaopatřený a na svém otci Karlmanovi úplně závislý, jistě nebyl vyvolil za kmotra svému synovi. Naopak! On se svým synem, zplozeným se Slovankou, Bužankou, měl původně zcela jiné úmysly. Jej chtěl nastoliti na knížecí trůn moravský a český a proto povstaly ty stálé války Arnulfovy se Svatoplukem moravským. Dokazují nám to samy prameny moravské, letopisy kláštera Opatovického, v nichž je zaznamenáno, že král Ludvík svému »synovi« Svatoplukovi r. 890 přičkl vévodství moravské a české¹⁴⁰⁾. Kdo si této zprávy vůbec povšiml, soudil, že Arnulf tak hluboko se poklonil Svatoplukovi moravskému, že ho lichotivě svým synem nazýval, Od toho však byl Arnulf dalek a Svatopluk moravský, s nímž Arnulf jen nešťastné boje svedl, byl příliš

¹³⁹⁾ D ü m m l e r: De Arnulfo. (Berolini 1832); D ü m m l e r: Gesch. d. ostfränk. Reiches II; W e n k: Die Erhebung Arnulfs (Leipzig 1847), Miklosich: Slaw. Personennamen s. 97; Allg. Deutsche Biographie, I 599—605. Také v Meyers Konvers. Lexicon, heslo »Arnulf«, jmenuje se první chof Arnulfova »Helonrada«.

¹⁴⁰⁾ »Arnolfus Zuatopluk filio suo Morauensium et Boemiensium a. d. 890 concessit ducatum.« (Srov. Jagič: Entstehungsgesch. d. slaw. Kirchensprache s. 70.)

hrdý na svoje úspěchy, než aby se byl takovou poklonou nechal získati pro zájmy Arnulfovy. Kmotr Zwentibolda, syna Arnulfova, nebyl Svatopluk moravský, nýbrž Svatopluk, syn Kocelův, bratr první manželky Arnulfovy, jejíž jméno Helonrada, nebo Ellinrata, Engilrata, Heilrada, Heilrat, vleče se celé století v příbuzenstvu Kocelově. Nemohu říci, jak se vlastně jmenovala. Letopisy klášterní, z nichž skoro veškerou svoji vědomost o tehdejších příbězích čerpáme, byly ponejvíce psány mnichy a písaři vlašskými a Italové jména, která začínají samohláskou, dodnes vyslovují a píší se souhláskou H a u jmen, počínajících se touto souhláskou, ji zase vynechávají. A tak čteme Hazo = Azo, Herchinbert = Erchinbert, Hisker = Isker, Haimo = Aimo a Ugo = Hugo a pod. více¹⁴¹⁾. Ale ať již to jméno začalo se písmenkou H nebo ne, tolik je jisto, že bylo složeno z ryze slovanského a v takovém složení oblíbeného slůvka »rada«. Jména Engilrata, Heilrat, čteme ostatně v 9. stol. právě v listinách korutanských, a to jako osobní jména žen z tamního poddaného lidu¹⁴²⁾, který byl tenkrát — a o tom jistě nikdo nepochybuje — výhradně národnosti slovanské.

Jméno to se vyskytuje v Kocelově příbuzenstvu nejprve jakožto jméno manželky často již jmenovaného župana Východní marky, hraběte Viléma. O Vilémovi jsme již slyšeli, že byl v l. 820—857 v této marce županem současně s hrabětem Radbodem a že jeho hrabství tvořil západní díl marky, asi nynější Hor. Rakousy a část Solnohadska. Kde byl županem, tam měl také svoje vlastní statky, a to velice značné. R. 833 slíbil biskupskému kostelu sv. Jimrama v Řezně svoje statky v osadách Sconherringen (Schönherringen), Cheminaten (Kematen) a Purchheim v případě, že nebude mítí dědiců¹⁴³⁾ a později daroval témuž kostelu již bezpodmínečně velké statky v objemu 20 čtverečných mil mezi řekami Aist a Naarn až k Severnímu lesu, a kromě toho i statek Rosdorf, což vše král Ludvík Němec r. 853 kostelu řezenskému potvrdil¹⁴⁴⁾.

Hrabě Vilém měl však také hojné statky v Dolních Rakousích, v Eparespurchu, u Mautern, na řece Choubě a Perschlingu¹⁴⁵⁾ a ty získal jistě jen věnem své manželky Engilrady, s jejímž svolením jeden z těchto statků, osadu Perschling (původně Bresniza zvanou, tedy Březnice) i s kostelem, dvorem a všemi domy r. 834 kostelu sv. Jimrama přislíbil pro případ jejího bezdětného úmrtí¹⁴⁶⁾.

¹⁴¹⁾ Viz rejstříky k novodobým edicím »Monumenta Caranthaniae«, Haunthalers Salzburger Urk.-Buch a j.

¹⁴²⁾ Viz na př. Monum Caranth. III, N.: 59.

¹⁴³⁾ Pez: Thesaur. anecdot. I/3, p. 245, cap. 72.

¹⁴⁴⁾ Ibidem I/3, p. 16; Regesta regni Boh. I 853, Mühlbacher: Regesta imperii N.: 1363.

¹⁴⁵⁾ Vancsa: Gesch. NÖ. u. OÖ., s. 137, 143 f., 147, 153, 161, 165; Regesta regni Boh. I 21.

¹⁴⁶⁾ Pez: Thesaur. Anecd. I/3, p. 244, cap. 71, Vancsa 142.

Od koho však mohla Ellinrada tyto statky spíše obdržeti než od svého otce věnem? A jelikož v době, kdy se hrabě Vilém asi ženil, 832—833, celou touto krajinou vládl slovanský vévoda Etgar, není zajisté neodůvodněná moje domněnka, že choť hraběte Viléma byla dcerou Etgarovou. O hradu Eparespurchu jsem ostatně již uvedl, že ležel u města Strengbergu v území rodných statků Přibinových. S tím se také shoduje, že hrabě Vilém i Kocel věnovali kostelu Jimramskému v Řezně statky u Rossdorfu. Bezpochyby patřil díl tohoto statku Přibinovi, druhý díl Vilémovi. Zmínil jsem se již na jiném místě (viz str. 43), že nejspíše i hrabě Vilém pocházel z rodu Borutovců a zdá se tudíž, že on i Přibina zdědili Rossdorf po starších svých předcích. Toto příbuzenství zavdalo asi pak podnět k manželskému svazku mezi Vilémem a dcerou Etgarovou. Vícekrát byla již o tom řeč, že také Kocel zastával kdysi úřad královského župana, neboli hraničního hraběte, a to v době, kdy Radbod byl ještě županem v Dol. Rakousích, tedy r. 857, a to nejméně do r. 861, jelikož si Kocel tohoto roku ve věnovací listině, dané kostelu frisinskému, sám titul hraběte »comes« přidává. Neví se ovšem, která župa mu byla přikázána, ale dle tehdejšího pravidla nemohl býti nikde županem, kde nevládl již vlastními statky. Proto se domnívám, že Kocel r. 857, když nejprve Vilém a pak i Radbod po nešťastné výpravě krále franckého proti Čechům a Moravanům úřadů svých byli zbaveni¹⁴⁷⁾, obdržel jejich župy, a to na základě svého příbuzenství s oběma, neboť není — pohlédneme-li na rodokmen Borutovců — snad pochyby, že i Radbod patřil k tamnímu příbuzenstvu Kocelovu¹⁴⁸⁾. Na úřad jeho v župě Vilémově uchovala se také trvalá památka. Ještě v 14. stol. bylo tam soudní sídlo po něm pojmenované »Das Gericht in der nidern Chezzla«¹⁴⁹⁾. Obě župy spravoval pak, jak se zdá, dlouhá léta, a to nejen do r. 864, nýbrž ještě po smrti svého otce, když již na hrad Moosburg přesídlil. V letech 857—870 nejmenují nám totiž prameny žádného jiného župana ve Východní marce, avšak úřad ten zajisté nezůstal neobsazený. Teprve roku 870 vyskytají se opět noví dva župané ve Východní marce, a to nikdo jiný než synové hraběte Viléma, Vilém a Engelschalk, kteří patrně při odchodu svého otce z úřadu nebyli ještě dospělí a proto je asi Kocel v úřadě zastával. Když však oba synové hraběte Viléma téhož ještě roku zradou Svatoplukovou o život přišli, ujal se Kocel asi

¹⁴⁷⁾ Hrabě Vilém připomíná se jako hrabě, neboli župan, naposled v měsíci dubnu 857 (viz Bitterauf č. 784); výprava proti Čechům a Moravanům směřovala tentokrát proti hradu Wiztrah v krajině křivé Sály (přir. str. 24) a oba župané Vilém i Radbod nevykonali asi své povinnosti. Radbod byl dokonce pro vlezradu souzen.

¹⁴⁸⁾ O Radbodovi se beztoho již inde (Vancsa Gesch. NÖ. II. OÖ. s. 138) tvrdilo, že pocházel z rodu Hosiů neboli Husiů, o nichž víme, že to byli poněkud Slované, s Borutovci vícekrát spříbuznění. Viz ostatně str. 57—58.

¹⁴⁹⁾ Erläuterungen z. Hist. Atlas d. Österr. Alpenländer, I/1, s. 152.

znovu úřadu županského, opět jako příbuzný a poručník nezletilých synů obou bratrů, a teprve přímo po jeho smrti r. 876 jmenoval král Karlman nového župana pro Východní marku, známého to Aripu. Jak se stalo, že Aripo úřad ten dostal, není známo, ale patrně musel i on nějaké nároky činiti na dědictví Kocelovo. Tu však se ihned hlásili vnukové hraběte Viléma a požadovali statků a hrabství po dědu a otcích. Když Karlman přání jejich nevyhověl, vyhnali sami r. 882 Aripu, který se synem svým Isangrinem prchl k Svatoplukovi moravskému. Tento vpadl tehdy s vojskem do Rakous a vnukům Vilémovým nezbylo, než hledati pomoci u svých nejbližších i obrátili se k Arnulfovi, vévodovi karantanskému. Při té příležitosti unesl Arnulfovi jeden z vnuků Vilémových, Engelschalk, dceru Ellinrada či Heilratu, ale Arnulf zůstal přes to rodině Vilémově nápomocným, poslal jeho vnukům vojenské posily proti Svatoplukovi a když sám se stal králem, jmenoval jednoho z nich, Engelschalka, hrabětem ve Vých. marce vedle Aripy a druhého, Ruperta, r. 891 hrabětem v Korutanech¹⁵⁰).

Z toho všeho poznáváme, že byl jakýsi příbuzenský spolek synů Vilémových jak s Kocelem, tak s Arnulfem i zdá se tím též vždy pravděpodobnější, že manželka Arnulfova Ellinrada byla buď dcera hraběte Viléma, pokřtěná po své soujmenné matce, nebo že Kocel po tetě své Ellinratě, manželce Vilémově, křtil též jednu dceru, a tu že si Arnulf za manželku vyvolil. Já jsem se rozhodl pro poslední možnost, a to z důvodů následujících:

Arnulf dostal v klášterních letopisech přezdívkou »der Bose«. To bylo vykládáno podobně, jako jméno vesnic, složené ze jména »Posen« neb »Bosen«. Myslelo se, že měl přezdívkou »der Būse«, t. j. zlý¹⁵¹). Ta přezdívká platila však jeho sňatku s Bužankou a jeho náklonnosti k Bužanům. Jen jako zeť Kocelův mohl Arnulf odůvod-

¹⁵⁰) Srov. Dümmler: *Gesch. d. ostfränk. Reiches*, II-317, III-224, 360, 361 a j. Vancsa: *Gesch. NÖ. u. OÖ.* 138, 142, 165, 172 f, 175, 177 a j. *Allg. Deutsche Biographie*, I 599—605. *Monum. Caranth.* III, N.: 64. Každý z obou synů hraběte Viléma zanechal několik dědiců. Vilém II. měl syny Viléma, Vezila a Ruperta, Engelschalk syny Megingoze, Paponu, Wernhera a Engelschalka. Tento poslední měl za manželku Ellinratu, dceru Arnulfovu, byl však r. 893 v Řezně pro vlezradu oslepen. Bratři jeho Megingoz a Papo zahynuli v boji se Svatoplukem a Aribou, mladší jejich bratr Wernher padl v témž boji do zajetí Moravanů. Tam také zahynul Vezil, mladší syn Viléma II. Jeho bratr Rupert byl v l. 891—893 hrabětem v Korutanech, když však bratranec jeho Engelschalk II. byl v Řezně oslepen, poslal Vilém, starší bratr Rupertův, posly k Svatoplukovi moravskému o pomoc a byl proto obviněn z vlezrady a usmrčen. Tehdy utekl Rupert k Svatoplukovi na Moravu, byl však i tam zavražděn. Tak zahynulo celé potomstvo hraběte Viléma tragickým způsobem. Král Arnulf daroval pak r. 893 velký jejich majetek, hrad Eparespurck, Mautern, statky na řece Choubě a Perschlingu a jiné ještě v území Bavorů a Slovanů klášteru v Kremsmünsteru. (Srv.: *Urk.-B. v. Kremsmünster*, *Regesta regni Boh.* I 21.)

¹⁵¹) Vancsa: *Gesch. NÖ. u. OÖ.* 187.

niti svoje nároky na Kocelovo vévodství, jehož se r. 876 vskutku ujal i se sídelním hradem Kocelovým. Tam na hradě Moosburgu měl v mládí svém hojnou příležitost, seznámiti se s dcerou Kocelovou. Neboť otec jeho Karlman byl od r. 856 vrchním správcem Karantanie. Hrabě Vilém žil na svých statcích v severních Rakousích, a protože se již r. 833 ženil, byly děti jeho bezpochyby starší než Arnulf, který se teprve r. 845 narodil.

Hlavní však můj důvod je, že vévoda Arnulf svého s Helonradou r. 871 zplozeného syna dal pokřtiti jménem Svatopluk. Tak totiž jistě se jmenoval jeden ze synů Kocelových. Kocel měl dle zmíněného již svědectví anonyma solnohradského r. 850 dva syny, tehdy mladíky, svěřené k vychování knězi Erinbertovi¹⁵²). Jmen jejich nikdo nehledal. Kdyby byl jen jeden z nich zemřel dříve než Kocel, zajisté by se někde našla zpráva — zejména ve spisu *Convers. Bag. et Quar.* — že ten, nebo onen kostel byl Kocelem založen ke spáse duše zvěčnělého jeho syna. R. 873 určitě ještě žili, neboť jinak by se byl anonymus solnohradský ve zprávě o nich k r. 850 zmínil, že oba synové, nebo jeden z nich již zemřeli. Při velké shovívavosti Arnulfa a otce jeho Karlmana ke Kocelovi a Přibinovi nelze předpokládati, že dědice jejich ze země vypudili. Tím by byl se stal Arnulf v Karantánii, kde obyvatelstvo bylo vesměs slovanské a svým původním knížatům oddané¹⁵³), úplně bezmocným a hlavně o Slované opíral přece Arnulf ještě r. 887, když se ucházel o trůn královský, svoji moc. Spíše můžeme předpokládati, že Arnulf vzal dědice Kocelovy ve svoji ochranu. Oni museli ovšem ustoupiti jeho nárokům na vévodství, když sám král Arnulfovo počínání schvaloval, byli však za to jistě jinak odškodněni. Sotvaže se Arnulf r. 895 stal císařem, udělal svého levobočného syna Zwentibolcha vévodou lotrinským¹⁵⁴) a zajistil též budoucnost svým švagřům, synům to Kocelovým. R. 895 daroval totiž nejprve »svému věrnému«¹⁵⁵) Walthunovi (Walchuni) několik statků v Korutanech, v Štyrsku a v Kraňsku, dále r. 898 manovi (vasallo) svého příbuzného Luitpolta, tehdy markraběte v Karantánii, Zwentiboldovi — Svatoplukovi — dvakrát za sebou velká panství v Korutanech a r. 903 ještě statky v nynějších Hor. Rakousích v župě Oliupesperch, rovněž Slované osídlené,

¹⁵²) Viz str. 26.

¹⁵³) Ještě dlouhá staletí později byla v Korutanech památka na Přibinu a Kocela tak živá, že r. 1140 jeden tamní soudce Přibislav — jméno Přibina bylo přece jen zkratka jména Přibyslav — dal synu svému jméno Kocel (Chezil). Tento byl pak r. 1195—1218 soudcem v Kerce (Gurk) a měl syna Štěpána. Byli to šlechtici, ale zdali z potomstva Kocelova, nelze ovšem tvrditi. (Přir. Monum. Caranth. I, N.: 109, N.: 362 a II rejstřík a N.: 424.)

¹⁵⁴) Allg. Deutsche Biographie I 599—605. Již r. 887 chtěl Arnulf pro své syny Zwentibolda a Ratboda získati Lombardii a pak r. 890 Čechy a Moravu, nepochodil však.

jak již jméno (oliva) dokazuje¹⁵⁵). Byv tehdy, jak pravím, již císařem a oženiv se krátce před tím s druhou, jemu urozeností rovnou manželkou — zdali Helonrada zemřela, nebo zdali ji opustil, není známo — nemohl ovšem veřejně označiti nepatrného, v říši neznámého Zwentibolda za svého švagra, nebo příbuzného, a to tím méně, když tento byl jen manem Arnulfova bratrance Luitpolta, v různých bojích proslaveného. Je však velice nápadné, jak císař proti obyčeji svému vychvaluje v těchto listech Zwentiboldův vysoký šlechtický původ (»viro progenie bone nobilitate exorto«). Dále je přece zřejmo, že Walthun a Zwentibold jakožto velkostatkáři v Karantánii a jakožto manové tamního markraběte byli rodem Bužané z Korutanska — i táži se, z kterého rodu mohli spíše pocházeti, než z rodu Kocelova? Jméno Walthun ukazuje jasně na rod Kocelův a nikdo jiný by si ho nebyl v Karantánii přisvojil, než člen tohoto rodu. O Kocelovi však také víme, že se se Svatoplukem moravským ještě za dob Rastislava blízko stýkal ve věci Cyrilla a Metoděje, dlouho před tím, než Svatopluk r. 870 francké vojsko zradil, kdežto o nějakých jiných šlechticích v Korutanech, kteří by byli přišli se Svatoplukem v užší styk, není praničeho známo. O Kocelovi můžeme dále předpokládati, že v době, kdy v hradu jeho Mosapurchu obýval ještě jeho otec a on na otcových statcích v Dol. Rakousích jako královský župan úřadoval, i s rodinou Svatoplukovou se stýkal, a není dokonce vyloučeno, že manželka Kocelova, jejíhož jména neznáme, byla sestra Svatoplukova, čímž by byl přechod tohoto knížecího jména moravského do knížecího rodu korutanského nejlépe vysvětlen. Neboť osobní jména se tehdy nevyhledávala v kalendářích, ta přešla z rodu do rodu jako statky, po meči i po přeslici. V chronologickém ohledu je možnost mé domněnky na bílé dni. R. 838, když Přibina prchl se svým synem Kocelem, jak anonym solnohradský udává, k charvátskému knížeti, byl Kocel ještě mladičký, poněvadž otec jeho, asi 30 let později zabitý, byl r. 838 sám ještě mladým mužem. Zwentibold, syn Arnulfův, narodil se r. 871, jeho matka Helinrada narodila se dle toho někdy kolem r. 850, a v té době měl Kocel sám již dva syny, patrně starší než byla Helinrada.

Domněnce mé, že Walthun a Zwentibold byli synové Kocelovi, odpovídá také vše, co se o jejich posloupnosti dovídáme.

R. 1042 založila Hemma, vdova po Vilémovi, r. 980 hraběti v župě Friesach v Korutanech a matka Viléma, hraběte v župě Kercké (Gurk) a v župě Sanngau, klášter kercký (Gurk), z něhož se pak vyvinulo biskupství kercké. Hemma věnovala pro to veliké statky a to jednak statky, které po své matce Hemmě, neboli Immě a jejím předku Zwentiboldovi zdědila, jednak statky, které jí po svém předku Walthunovi zanechal její muž, hrabě Vilém. Mezi těmito statky nalézáme též jména těch panství, která v r. 895—903 obdrželi Walt-

¹⁵⁵) Monum. Caranth. I p. 40—44.

hun a Zwentibold od císaře Arnulfa. Sám vydavatel diplomatáře korutanského usuzuje¹⁵⁶⁾, a je to listinami v jeho díle otištěnými nezvratně dokázáno¹⁵⁷⁾, že hraběnka Hemma pocházela po své matce Immě neboli Hemmě přímo od našeho Zwentibolda a její muž hrabě Vilém od Walthuna. Císař Jindřich II. vzpomíná ve dvou listech z r. 1106 na hraběnku Hemmu, matku hraběte Viléma v župě kercké, a nazývá ji svojí sestřenkou, příbuznou (neptis)¹⁵⁸⁾.

Zwentibold nemohl tudíž býti pouhým šlechticem, když jeho potomci byli příbuzní s rody císařskými. Vyhledal jsem rodokmen císaře Jindřicha a poznávám, že tento po své bábě Jitce (Judith), dceři Arnulfa, vévody bavorského, byl potomek onoho markraběte Luitpolta, o němž jsme právě slyšeli, že byl také příbuzným Arnulfa, vévody karantanského, později císaře, a že Zwentibold byl jeho manem. Rodokmen jest ostatně známý, bylť přece Luitpolt zakladatelem bývalého královského rodu Wittelsbachů v Bavořích.

K tomu zase jsem přirovnal, co se o Luitpoldovi dočítáme v diplomatárii solnohradském. V l. 913—935 byl arcibiskupem solnohradským muž, o jehož původu se neví více, než že vynikal urozeností, bohatstvím a vlivem a tomu také že děkoval, že se stal arcibiskupem, ačkoliv byl ženat a měl děti. Jmenoval se povždy Odalbert, slul tedy Adalbert. Choť jeho, rovněž vysoce urozená, jména Rihni, byla blízká příbuzná často již jmenovaného markraběte Luitpolda, r. 907 v bitvě proti Maďarům zabitého. S chotí tou měl Odalbert tři syny, hraběte Diotmara, hraběte Bernharda nebo Wernhera a Otakara a tři dcery, z nichž jedna slula Heilrada neboli Ellirada. Diotmar měl s manželkou svojí Miltrudou syna Svatopluka (Zwentibolcha), který v letech 925—935 svého děda arcibiskupa všude doprovázel, jsa jeho miláčkem¹⁵⁹⁾.

Nastává nám tudíž otázka, po kom asi dědil vnuk Odalbertův jméno Svatopluk, po kom dcera jeho jméno Heilrada?

V případě, že se příbuzenství císaře Jindřicha II. s hraběnkou Hemmou zakládalo vskutku jen na tom, že oba pocházeli od Luitpolta — a pro domněnku jiného příbuzenství nenašel jsem podkladu — musíme souditi, že Luitpolt, zasvěcený do vznešeného původu Zwentiboldova, neváhal mu dáti svoji dceru za manželku, ačkoliv byl Zwentibold pouze jeho manem. Bylť to přece man neobyčejný, bohatý, u samého krále na slovo vzatý. Rihni, choť arcibiskupa Odalberta, byla tedy, jak se zdá, dcera Zwentiboldova, vnučka Luitpoldova, a přenesla jména Svatopluk a Heilrada ze svého rodu do rodu svého manžela. Ona však přinesla svému chotí také statky

¹⁵⁶⁾ Monum. Caranth. I, Einleitung.

¹⁵⁷⁾ Mon. Caranth. I p. 40—44, 50 a násl., 93.

¹⁵⁸⁾ Ibidem I p. 50—51.

¹⁵⁹⁾ Haunthaler: Salz. Urk.-Buch I 102, 105, 108, 109, 134, 136, 138 atd. Příř. též Kirchl. Topographie d. Erzherz. Österreich sv. 10 (3 odd. sv. 1.), s. 66 a násl.

rodu Kocelova. R. 924 věnovala kostelu solnohradskému celou řadu osad a mezi nimi jmenují se též statky na řece Isen, pak »Holzhusun, quod Pirthilonis fuit«, Prihsinam, Poatilinpach a j.¹⁶⁰⁾. Je možno ostatně, že arcibiskup Oadalbert, o jehož původu není ničeho známo, byl sám rodem svým z příbuzenstva Kocelova. Nejstarší jeho syn Diotmar pojal za ženu také Slovanu¹⁶¹⁾ a jména ostatních jeho synů Wernher a Otakar byla domácí v rodině Kocelově. Wernher slul vnuk hraběte Viléma a Otakar jmenoval se již r. 790 jeden z podílníků na statku Filusa, bratr nebo švagr hraběte Helmvína, též držitel statku u jezera Vrbského. Zdá se však, že jiný Otakar byl ještě bližším příbuzným Kocelovým. Zmínil jsem se již na jiném místě (viz str. 28), že Přibina založil v Korutanech vedle četných jiných kostelů dva kostely, které Otachareschirichum et Isangrinischirichum pojmenoval, a to sotva po osobách cizích, ale spíše sobě nejbližších. Jména Isangrin, Isanhart a Isanpero, vesměs odvozená od řeky Isen, přítoku to Innu, byla v příbuzenstvu Borutovců velice oblíbená¹⁶²⁾. Isanpero slul r. 850 též jeden z hostů Přibinových na hradě Karnburgu (viz str. 45). Byli to vesměs přece jen vzdálenější příbuzní Přibinovi a není pravděpodobno, že by byl Přibina kostel jím v Korutanech založený po jednom z těchto bavorských strýců pojmenoval. Spíše nechá se souditi, že Přibina měl vedle syna Kocela snad z manželky, blízké Isangrinovi bavorskému, ještě jiné syny a že jednomu z nich byl bavorský strýc Isangrin kmotrem. Isangrin slul však též syn Aripý, kterému bylo r. 876 po smrti Kocelově od krále Karlmana přirčeno hrabství ve Východní marce. Řekl jsem již dříve, že Aripó musel nároky své na toto hrabství odůvodniti nějakým příbuzenstvím s Kocelem, neboť po jeho předchůdci v tomto úřadě, hraběti Vilémovi, byli vnukové, kteří sami tohoto dědictví po dědu svém požadovali. A jelikož Aripó dal synu svému jméno Isangrin, usuzuji, že Isangrin, zvěčnělý Přibinou v názvu obce Isangrinischirichum, dnes Irschen zvané, byl mladší syn Přibinův, bratr Kocelův a otec Aripův, a že Aripó na tomto příbuzenství zakládal svoje nároky na hrabství po Kocelovi pozůstalé. Král Karlman uznal jeho nároky za podstatné, dav mu přednost před dědici Vilémovými, a nejen to. Aripu shledáváme také jakožto držitele starých, rodových statků Borutovců. V l. 876—883

¹⁶⁰⁾ Haunthaler Salz. Urk.-Buch I p. 107 a č. 98.

¹⁶¹⁾ Manželka Ditmara slula Miltruda a byla nepochybně dcerou starší Miltrudy, která byla provdána za Haimona (Aimona), nejvyššího číšníka císaře Arnulfa. Haimo pak byl syn Witgava (Vítka), který obdržel r. 859 od krále Ludvíka statky v údolí Admontském a r. 887 dvůr Grunzwita, hlavní to sídlo zmíněné již slovanské župy Grunzwitigau. Haimovi samému, který měl po otci též statky u jezera Vrbského, povolil král Arnulf, aby na ochranu proti vpádům Moravanů mohl v župě Grunzwitigau vystavěti hrad. (Viz rejstříky k Haunthaler: Salz. Urk.-B. a Mon. Caranth., hesla Witigau a Haimo.)

¹⁶²⁾ Přir. rozrod Borutovců v příloze.

dal biskupství frisinskému na výměnu statky Mosaha a Pritilinpach¹⁶³), v l. 887—894 požadoval statku Holzhusun a věnoval za to kostelu frisinskému statky Pleeningon, Piuningon a Adalhartshusun¹⁶⁴), které Bitterauf sice do Bavor klade, které však ležely po mém soudu spíše v okolí křivé Sály v Dol. Rakousích, dnes vesnice Plenk (soud. okres Haag) a Allersdorf (soud. okres Amstetten) a město Persenbeug (Biugin). Aripo držel však také statky, kterých Přibina teprve sám nabyl a které tudíž Aripo je n po Přibinovi mohl dědit. Mním tím statky, které Přibinovi r. 846 daroval jeho dobrodinec král Ludvík Němec, a to prales u řeky Pulkavy (Bulka), severně od města Rohy (Horn) v Dol. Rakousích, 100 královských lánů, neboli v dnešní míře 47.400 ha¹⁶⁵), velký to jistě majetek, ale v přímém sousedství Moravanů a proto Přibinou a Kocelem asi málo vymýtěný. Teprv dědicové Aripovi pronikli časem, když nebezpečí maďarské koncem 10. stol. pominulo, rovným směrem na sever až k hranicím českým. Jedna z nejmocnějších ratolestí potomstva Aripova, hrabata z Peilsteinu, Burghausen a Tenglingen, drželi již v 11. stol. tamní Líčov jako svobodné hrabství^{166a}). Proslulý badatel německý Witte měl za to, že Aripo toto území získal od Svatopluka moravského, s nímž a s jehož synem Mojmírem II. udržovali Aripo a téhož syn Isangrin po občasných roztržkách dobré přátelství^{166b}).

Tomu však bylo jistě jinak. Svatopluk a Mojmír nedali Aripovi ani pídě země, trpěli ho ale jako souseda, protože byl Slovan podle jejich přání. Nejprve sloužili sobě a cizímu císaři, jen když to jejich vlastní zájem kázal. O původu Aripov¹⁶⁷) nebylo dosud ani slůvka psáno — nikdo také netušil slovan. jeho původu — ale zato byla jeho posloupnost předmětem dávných obsažných úvah historiků a genealogů rakouských a nebylo snad v 11., 12. a 13. stol. mocného rodu v zemích rakouských, který by nebyl býval pokládán za ratolest z rozrodu potomků Aripových¹⁶⁸).

¹⁶³) Bitterauf č. 849; ¹⁶⁴) Tamtéž č. 974. První statek »Pleeningon«, neboli »Pleoningas«, patřil již nejstaršímu Isangrinovi a jeho bratru Luitramovi, synovcům Scrota a Gundharta (Bitterauf č. 305, přirov. též s. 45—46).

¹⁶⁵) Mühlbacher Regesta imperii č. 1387. Dotčený pramen jmenuje sice řeku jinak »iuxta fluvium Valchau« a prof. Novotný (České Děj. I 313) soudí, že je tím míněna řeka Kulpa v Chorvátsku, ale můj výklad zdá se mi býti správnější, také z důvodů, které zde věru nemohu již uvést.

^{166a}) a ^{166b}) Viz Mitteilungen d. Inst. f. österr. Geschichtsforsch. Ergänzungsbd.: V 309 f, 377, 400, 403; Jahrbuch f. Landeskunde NÖ., VII 184 až 185.

¹⁶⁷) Förstemann (Altdeutshl. Namenbuch) odvozuje jméno Aripa — jméno jeho psalo se původně Aripo, později teprve Aribo — od germán. kmene Arbi. Po mém soudu vzniklo toto jméno ze staršího osobního jména Ampricho, odvozeného od řeky Amper, přítoku Isary.

¹⁶⁸) Odkazují zde na vzorně zpracované dílo Maxe Vancsy (Gesch. NÖ. u. OÖ.), kde veškerá případná literatura je dopodrobna citována. Soubornou práci o rodu Aripov¹⁶⁷) napsal dr. Jos. Egger: Das Aribonenhaus v Arch. f. öst. Gesch., sv. 83 (roč. 1897), s. 385—525.

Mně nebylo ovšem možno, stopovati přesně další potomstvo Přibinovo neb Kocelovo. To by vyžadovalo práce a času, na které by věk a síly jednotlivce nestačily. Vždyť jde tu o přímo nesčíslné rody, kterých by se tato otázka týkala. I kdybych přestal jen na rodech v Dolních a Hor. Rakousích, které se pokládají za odvětví rodu Aripova, byla by to práce obrovská. Uvádím jen několik těchto rodů pouze jménem, jako dříve již zmíněné hrabata z Burghausen, Peilsteinu, Tenglingen, hrabata z Plaien-Hardegg, hrabata z Bogen (z Luku), z Rebegau, hrabata z Zeltschachu a Peggau, pány z Griesbachu, z Pergu a Machlandu, z Traisny atd. Do rodu Aripova počítá se též rodina Otakarů Štyrských, zakladatelů a pozdějších vévodů dnešního Štyrska, tak nazvaná, poněvadž se u ní jméno Otakar dědilo po staletí s otce na syna. Nejstarší jejich předek byl Otakar, r. 904 hrabě v župě Lubenské (Leoben). Já bych ovšem tohoto Otakara spíše navázal na Otakara Přibinova z r. asi 850 anebo na Otakara, syna arcibiskupa Oadalberta.

Jeden z hlavních důvodů pro domněnku, že veškeré tyto i jiné rody patřily k p o t o m s t v u Aripovu, byla jména Aribo a Isangrin, která se v rodokmenech těchto rodin vyskytají a opakují. Nepopírám, že taková význačná jména jsou dobrým vodítkem rodopiscům bádajícím v pramenech tak dávnověkých, nelze však tvrditi, že pozdější nositelé takových jmen byli přímí potomkové jejich původních nositelů, neboť jména ta přešla od původních svých nositelů také do rodin sourozenců těchto, a to po meči i po přeslici. Protož nemůžeme ani nejstarší nositele jména Aripo vyhlašovati za přímé potomky proslulého prvního Aripa. Je možno, že pocházeli od jeho sourozenců a strýců. Také v Korutanech kvetlo v 10., 12. a 13. stol. několik mocných rodů, které dozajista pocházejí z rodu Kocelova. Vzpomínám okamžitě jen na hrabata ze Sonnenburgu a Heunburgu a na rodinu Albvína, v l. 990–1006 biskupa brixenského, po bábě jeho pravnuka arcibiskupa Oadalberta, poněvadž se v listinách těchto rodin stále objevují v řadě svědků Slované jména Kocel (Chezil) a poněvadž s krajinou, kde měly tyto rodiny svoje statky, úzce souvisel jeden z posledních Kocelů, v l. 1050 až 1084 majitel velkých statků v Korutanech, zakladatel kláštera a držitel nějakého hrabství v Korutanech nebo ve Furlandsku¹⁶⁹). O něm pojednám v druhém svazku. Nechci konečně také pomlčeti o tom, že po mém soudu s rodem Kocelovým pokrevně nějak souviseli i hrabata z Gorice, ačkoliv tuto domněnku blíže odůvodniti nemohu. Právil jsem již, že není mi vůbec možno, šířiti se o svých domněnkách, kde asi všude zakořenilo zdravé sémě z Kocelova slovanského kmene. Vždyť jsem si vytkl úlohu beztoho těžkou, ob-

¹⁶⁹) Přír. o tom přecetné doklady v Monum. Caranth. III a ve »Fontes rerum austriac.« II cl. tom. 31 (Codex dipl. Austriac. Frisingensis) a v Erläuterungen z. Hist. Atlas d. öst. Alpenländer I/4.

jasniti původ slavného rodu rakouských pánů z Kuenringu, o nichž dříve báje vypravovaly, že pocházeli z rodu Babenberků a jejichž předkové v nynější literatuře rakouské poklesli na roveň šlechticů jednoštitných, t. j. novopečených. Jejich rodokmen jsem důkladně stopoval a dospěl jsem k přesvědčení, že páni z Kuenringu, proslavení i v našich národních dějinách jako věrní přívrženci panovníků českých, patřili jmény, statky i příbuzenstvím svým do rozrodu posledních slovanských knížat v zemích rakouských.

O tom a jak zase Kuenringové se rozrodili nejen v Rakousích, ale i na Moravě a po Čechách, hodlám jednati v druhém svazku. Než však první svazek ukončím, musím se přece ještě vrátiti k synům Kocelovým. Zmínil jsem se dříve o tom, že od Walthuna pocházel manžel hraběnky Hemmy, zakladatelky kláštera kerckého (Curk), hrabě Vilém, r. 980 hrabě v župě Friesašské v Korutanech. V župě té byl r. 975 hrabětem jakýsi *Ratold*, tehdy snad již starý, a můžeme směle souditi, že to byl otec hraběte Viléma, protože syn tohoto, opět Vilém zvaný, obdržel hrabství v župě Kercké r. 1016 také po nějakém Ratoldovi a poněvadž v druhém jeho hrabství Sanngau, r. 1025 jemu uděleném, jiný zase Ratold již v l. 896—908 jako hrabě úřadoval. Není pochyby, že i tento poslední Ratold patřil k příbuzenstvu dotčeného hraběte Viléma, ale časově nemohl býti synem Walthunga r. 895 poprvé připomenutého. Syn a hlavní dědic Walthunův byl Weriand, r. 927—945 hrabě v župě frisašské. Po něm dědil toto hrabství Ratold II., r. 975 připomenutý a Ratolda následoval hrabě Vilém¹⁷⁰⁾. Ratold II. obdržel asi jméno po Ratoldu I., a poněvadž to nemohl býti jeho děd, když přímým předkem jeho syna Viléma byl Walthun, byl Ratold I. snad strýc Ratolda II., bratr Walthuna, tudíž třetí nám dosud neznámý syn Kocelův. A to se dobře shoduje i s jinými vývody. Vévoda karantanský Arnulf, pozdější císař, měl vedle syna Svatopluka také syna Ratolda, jak dříve bylo uvedeno. Tento byl otcem svým současně s bratrem Svatoplukem zaopatřen a stal se předkem hrabat tyrolských, hrabat z Meranu. Jméno své obdržel snad podobně jako bratr jeho Svatopluk po svém uci. Svatopluk je dostal po prvorozeném, on po nejmladším synu Kocelově, jenž se snad Ratold jmenoval. Časově to souhlasí. R. 895 zaopatřil Arnulf, stav se císařem, svoje syny, 895—898 svoje švagry Walthuna a Svatopluka. Patrně dal v téže době (896!) třetímu svému švagru hrabství v župě Sanngau. A že Kocel jednoho ze svých synů Radbodem pojmenoval, zdá se mi neméně pravděpodobno. Jménem tím honosilo se několik jeho předků a strýců z rodu Borutovců, hlavně však hrabě Radbod, župan ve Východní marce, ke kterému se Přibina r. 833 o pomoc uchýlil. Tento Radbod

¹⁷⁰⁾ Všechna tato data jsou vyňata buď z »Erläuterungen z. Hist. Atlas d. österr. Alpenländer I/a« nebo z Monum. Caranth. I a III. V prvním díle považuje se Ratold, r. 904 hrabě v. Sanngau, za člena bavorského rodu hrabat z Ebersbergu; na jakém základě, není tam udáno.

byl, jak již dříve podotčeno, s Kocelem dozajista spříbuzněn již rodiči svými, ale snad i manželkou svojí jména neznámého. Také Radbod měl v Dol. Rakousích, v údělu Etgarově, statky u Tullnu a v Pittenu. Po rodičích svých z kmene Husiů v Bavořích je sotva dědil. Spíše je obdržel věnem své manželky, podobně jako tam získal hrabě Vilém svoje statky. Když byl r. 857 pro velezradu odsouzen — provinění jeho bylo jistě větší než Vilémovo — zabavil král Ludvík i jeho statky, pokud jich Radbod dříve již nevěnoval kostelu Jimramskému — avšak r. 869 byly tytéž opět vráceny jeho vnučce, jeptišce Perechtkundě, načež je tato věnovala kostelu frisinskému¹⁷¹⁾. Radbod zanechal po sobě též syna Fridarata a dva vnuky Manegolda a Egina, avšak tito nebyli k jeho dědictví připuštěni a proto zůstal jim na rozdíl od synů Vilémových také návrat do otcova župního úřadu uzavřen¹⁷²⁾. Uznávám a jsem si toho dobře vědom, že mnoho z mých vývodů filiačních je založeno na domněnkách, na pouhých kombinacích. Avšak pochopitelný nedostatek jasných a určitých zpráv takto doplňovati je po mém soudu rodopisci volno. Domněnky a kombinace jeho jsou cestičky, jimiž další badatel snadněji dospěje k žádoucímu cíli, od pravděpodobnosti k úplně pravdě a k jistotě.

D.

ROZRŮD BORUTOVCŮ.

Jméнем »Borutovci« označuji celý rod vévody Boruta, nejen jeho potomky, ale i potomky jeho bratra — tuším Hoti zvaného.

Pomocí zápisů z knih frisinských lze nám sestaviti rodokmeny ratolestí tohoto rozrodu, prozatím nebylo mi však možno zjistiti, jak tyto rodiny mezi sebou souvisí, které z nich pocházely od Boruta, které od jeho bratra. Dnes vůbec nevím, měl-li Borut vedle otce vévody Chotěmíra ještě více bratrů a byl-li Karat jeho jediný syn, nebo měl-li synů více. Celkem se mi zdá, že bratr Borutův, otec Chotěmírův, měl četnější potomstvo než Borut sám.

Vévoda Chotěmír zemřel bezdětek. O bratranci jeho Karatovi je zjištěno, že zanechal syna Cuniperta.

Soudím však, že i Karat mladší byl jeho synem. (Přir. též k mému vyjádření o tomto rozrodu na str. 40).

¹⁷¹⁾ Bitterauf č. 898, 899; Mühlbacher Regesta imperii N.: 1321, 1397. Pez: Thesaur. Anecd. I/s, p. 246, Cap. 73; Vancsa Gesch. NÖ. u. OÖ., p. 144, 165.

¹⁷²⁾ Topographie NÖ. (herausgegeben v. Altertumsverein) II 695 a násl.

OBSAH:

	Str.
ÚVOD	1
A. Duljebové neboli Bužané v zemích alpských	6
B. Slovanští vévodové Přibina a Kocel	15
C. Kocelovi dědicové	47
D. Rozrod Borutovců	58
Příloha	59
